

55/
293

NEDERLANDSE
KANKERBESTRIJDING

KONINGIN WILHELMINA FONDS

KIJK UIT VOOR JE HUID

**Effectonderzoek onder 'buitenwerkers'
in de (wegen)bouw en bij gemeenten**

**Haalbaarheidsstudie onder 'buitenwerkers'
in de groenvoorziening en de bosbouw**

nia'tno

TNO Arbeid, Hoofddorp

TNO128608

ResCon

research & consultancy

KIJK UIT VOOR JE HUID

**Effectonderzoek onder 'buitenwerkers'
in de (wegen)bouw en bij gemeenten**

**Haalbaarheidsstudie onder 'buitenwerkers'
in de groenvoorziening en de bosbouw**

**ResCon / NIA
R.Jonkers
I.de Weerd
F.Nijman
D.v.d.Drift
J.Timmerman**

**ISN-NR.
plaats**

**NIA TNO, BIDOC
Postbus 75665
1070 AR AMSTERDAM
Tel. 020 - 549 84 68**

**33.608
55-293**

Haarlem / Amsterdam, januari 1997

Onderzoek in opdracht van de Nederlandse Kankerbestrijding / KWF.

Het pilot project 'Kijk voor je huid' is mede mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kader van het ARBO Convenant Agrarische Sectoren.

De uitvoering van het onderzoek is mogelijk gemaakt door de bereidwillige medewerking van :

Wilma Bouw bv, Heijmans Wegenbouw b.v., Tonsel Hoveniersbedrijven b.v., Heidemij Realisatie b.v. en de gemeenten Ridderkerk en Zevenaar.

Op deze plaats wil de Nederlandse Kankerbestrijding/KWF alle betrokkenen bij de Kijk-uit-voor-je-huid pilots voor buitenwerkers hartelijk dankzeggen voor hun medewerking.
Speciale dank gaat uit naar:

Wilma Bouw BV
Heijmans NV
Heidemij Realisatie
Stigas
gemeente Ridderkerk
gemeente Zevenaar
ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
RBGD Rotterdam
Arbodienst Oost-Gelderland
Tonsel Groenvoorzieningen

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 : Inleiding	1
Hoofdstuk 2 : Doel en opzet van het onderzoek	3
2.1. Doel van het onderzoek	3
2.2. Opzet van het onderzoek	4
2.2.1. Overzicht literatuur, selectie van variabelen	4
2.2.2. Selectie van variabelen	5
2.2.3. Onderzoeksmethode	6
2.2.4. Respons en kenmerken van de onderzoekspopulatie	7
2.2.4.1. Respons	7
2.2.4.2. Kenmerken van de onderzoekspopulatie	9
2.2.5. Wijze van verwerking van gegevens	11
Hoofdstuk 3: Resultaten effectonderzoek en inventarisatieonderzoek	13
3.1. Effecten van deelname aan de actie 'Kijk uit voor je huid' op kennis, houding en gedrag van medewerkers in de (wegen)bouw	13
3.1.1. Aandacht voor en houding t.o.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid en treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon	14
3.1.2. Kennis over de invloed van de zon op de huid	17
3.1.3. Steun vanuit omgeving	18
3.1.4. Risicoperceptie en risicovermijding	18
3.1.5. Treffen van beschermende maatregelen tegen de zon	20
3.2. Resultaten uit onderzoek bij gemeente-medewerkers	21
3.2.1. Aandacht voor en houding t.o.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid en treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon	22
3.2.2. Steun vanuit omgeving	23
3.2.3. Risicoperceptie en risicovermijding	23
3.2.4. Treffen van beschermende maatregelen tegen de zon	23
3.3. Resultaten uit onderzoek bij medewerkers in de 'agrarische sector'	25
3.3.1. Aandacht voor en houding t.o.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid en treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon	26
3.3.2. Kennis over de invloed van de zon op de huid	27
3.3.3. Steun vanuit omgeving	28
3.3.4. Risicoperceptie en risicovermijding	29
3.3.5. Treffen van beschermende maatregelen tegen de zon	30
Hoofdstuk 4: Procesevaluatie:implementatie van en waardering voor activiteiten	
4.1. Inleiding	33
4.2. Methode	33
4.3. Resultaten	34

4.3.1.	Activiteiten: bedrijven in de (wegen)bouw én gemeenten	34
4.3.2.	Draagvlak en inpasbaarheid in bedrijfsgezondheids- c.q. arbobeleid: (wegen)bouwbedrijven en gemeenten	36
4.3.3.	Waardering voor de actie: medewerkers in de (wegen)bouw én gemeente medewerkers	38
4.3.3.1.	Algemeen	38
4.3.3.2.	Verstreckte informatie	38
4.3.3.3.	Beschermende kleding	38
4.3.3.4.	Crème	39
4.3.3.5.	Elk jaar 'Kijk uit voor je huid'?	39

Hoofdstuk 5: Samenvatting, conclusies en aanbevelingen **41**

5.1.	Samenvatting	41
5.2.	Conclusies en aanbevelingen	52

Bijlagen

Bijlage 1: Frequenties antwoorden nulmeting medewerkers in de (wegen)bouw	56
Bijlage 2: Frequenties antwoorden medewerkers bij gemeenten	65
Bijlage 3: Frequenties antwoorden medewerkers in de groenvoorziening / bosbouw	74
Bijlage 4: Frequenties antwoorden waardering campagne 'Kijk uit voor je huid' (medewerkers in de (wegen)bouw	83

Hoofdstuk 1

Inleiding

In Nederland worden jaarlijks 20.000 gevallen van huidkanker geconstateerd. De verspreiding ervan over de beroepsbevolking is niet bekend, maar bekend is dat personen die beroepshalve veel buiten zijn een groep met een hoger risico vormen¹.

Nederland telt ruim 500.000 buitenwerkenden, van wie zo'n 150.000 in de bouw, ruim 282.000 in de land- en tuinbouw, 65.000 in grond-, water- en wegenbouwkundige bedrijven en 7.500 in hoveniersbedrijven.

In een onderzoek dat de Nederlandse Kankerbestrijding (KWF) in 1994 heeft laten doen door Bureau Inter/View² bleek één op de vijf ondervraagden beroepsmatig veel in de buitenlucht te werken. Van de ondervraagde mannen zelfs één op de drie. De ondervraagden oefenden met name beroepen uit in de bouw en in de agrarische sector. De helft van deze buitenwerkers beschermde zich niet specifiek tegen de zon.

Deze bevindingen vormden voor het KWF in 1995 aanleiding om een proefproject op te zetten. Zij heeft het NIA en ResCon gevraagd daartoe een programma te ontwikkelen en de praktische bruikbaarheid daarvan te onderzoeken. Het programma, dat gericht is op bescherming tegen teveel UV-straling door de zon, dient niet op zichzelf te staan, maar zoveel mogelijk geïntegreerd te zijn in het ARBO-beleid van het bedrijf / instelling waar het wordt uitgevoerd. Naast het treffen van voorzieningen door het bedrijf/ instelling zelf, maakt ook voorlichting een belangrijk onderdeel uit van het programma. Laatste onderdeel is verzorgd door het KWF.

Er zijn voor bedrijven ruwweg drie redenen te noemen om werk te maken van bescherming van buitenwerkers tegen overmatige blootstelling aan UV-straling door de zon. Zo is er een bedrijfseconomische reden om aandacht aan het onderwerp te schenken. Aandacht aan de genoemde materie kan een bijdrage leveren aan het voorkómen van ziekteverzuim ten gevolge van acute verbranding van de huid of van verlaagde produktiviteit door verbranding van de huid. Een tweede reden om aandacht aan de materie te geven is het feit dat het een uiting genoemd kan worden van goed werkgeverschap. Een derde reden houdt verband met wettelijke verplichtingen. In het kader van de ARBO-wet dient de werkgever aandacht te besteden aan veiligheid, gezondheid en welzijn van de werknemer. Huidkanker is niet een ziekte die alleen op oudere leeftijd voorkomt. Cijfers wijzen uit dat de belangrijkste vormen van huidkanker ook op 'arbeidzame' leeftijd (15-65) voorkomen. Van de geregistreerde basaalcelcarcinomen in 1995 komt 36% voor in de leeftijdsgroep tussen 15 en 60 jaar. Van de geregistreerde plaveiselcelcarcinomen komt

¹ RIVM / KNMI - Ozon en ultraviolette straling, 1995, p.39.

² Bureau Inter/View - Nederlanders in de zon, 1994

16% voor in de genoemde leeftijdscategorie en 71% van de geregistreerde melanomen.³

Gedurende de zomermaanden van 1995 op een tweetal bouwplaatsen van Wilma Bouw b.v. (Zoetermeer en Roermond) het ARBO beleid - voorlichtingsprogramma 'Kijk uit voor je huid' uitgevoerd. Doel van het op de bouwplaatsen uitgevoerde proefproject was na te gaan welke interventies gericht op buitenwerkers ter beperking van risico's van blootstelling aan UV uit zonlicht succesvol zijn.

Naast het geven van voorlichting zijn in het kader van de actie door de werkgever als persoonlijke beschermingsmiddelen onder meer petten met nekflappen, shirts en zonnebrandcrème verstrekt.

Op basis van een beperkte, kwalitatieve evaluatie, is geconcludeerd dat de activiteiten een zeer succesvol verloop hebben gehad. De reacties van de betrokken medewerkers van Wilma Bouw op de twee bouwlocaties waren overwegend zeer positief⁴.

Gesteund door dit succes heeft het KWF besloten om de proef 'Kijk uit voor je huid' in de zomer van 1996 uit te breiden naar een aantal andere bedrijven met veel buitenwerkers, zoals de wegenbouw en de agrarische sector.

Gedurende de zomermaanden (1996) is op initiatief van het KWF in samenwerking met het NIA door bedrijven en gemeentelijke diensten in dit kader een reeks van activiteiten uitgevoerd. Deze activiteiten vonden plaats op een aantal bouwplaatsen van Wilma Bouw b.v., op een aantal bouwplaatsen van Heijmans Wegenbouw b.v. en in een tweetal gemeenten (Ridderkerk en Zevenaar). Deze activiteiten zijn begeleid door middel van onderzoek. In dat onderzoek is zowel getracht vast te stellen wat het effect is van het uitvoeren van een aantal samenhangende interventies (geïntegreerd in het bedrijfs-ARBOplan) op het zongedrag van buitenwerkers (effect-evaluatie) als wel vast te stellen onder welke condities effecten optreden (proces-evaluatie).

In dit rapport wordt verslag gedaan van dit onderzoek.

Daartoe wordt in hoofdstuk 2 eerst ingegaan op het doel en de opzet van het onderzoek. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de resultaten van de verschillende 'kwantitatieve' deelonderzoeken besproken aan de hand van de onderscheiden vraagstellingen.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan wordt nader ingegaan op vragen en onderwerpen die betrekking hebben op de 'procesevaluatie'. Daarbij wordt een beeld gegeven van de wijze waarop het implementatieproces van de verschillende actie-onderdelen is verlopen en van de mate waarin de onderscheiden activiteiten gewaardeerd zijn. In hoofdstuk 5 tenslotte volgen een samenvatting, de conclusies en de aanbevelingen.

³ Heshusius, M. (red.) - Kijk uit voor je huid. 100 brandende vragen over verstandig zonnen. Nederlandse Kankerbestrijding / Trion, 1996.

⁴ R. Jonkers, Kijk uit voor je huid. Evaluatie van een proefcampagne op twee bouwplaatsen. ResCon / NIA, Haarlem / Amsterdam, oktober 1995
Drift, D.v.d., 'Kijk uit voor je huid vindt groot draagvlak bij buitenwerkers'. Maandblad Arbeidsomstandigheden, 72 (1996), nr. 2 65-67.

Hoofdstuk 2

Doel en opzet van het onderzoek

2.1. Doel van het onderzoek

Zoals in hoofdstuk 1 reeds is aangegeven is in het onderzoek rond de actie 'Kijk uit voor je huid' sprake van zowel proces- als van effectevaluatie. In de procesevaluatie is vooral getracht na te gaan hoe de actie wordt ontvangen en gewaardeerd, bij zowel het management van de in de actie participerende bedrijven (en gemeenten) als bij buitenwerkende medewerkers. Verder wordt er in kaart gebracht welke sterke en zwakke kanten het programma in haar huidige vorm heeft en welke verbeteringen er dienen plaats te vinden. In de effectevaluatie is, op basis van kwantitatief onderzoek, nagegaan in hoeverre de inhoudelijke doelstellingen van het programma (gericht op beïnvloeding van kennis, houding en gedrag van buitenwerkers) gerealiseerd zijn.

Beide typen onderzoek zijn uitgevoerd bij een (woning)bouwbedrijf (Wilma Bouw b.v.), bij een wegenbouwbedrijf (Heijmans Wegenbouw b.v.) en een tweetal gemeenten (met diverse typen buitenwerkers).

Het onderzoek bij bovengenoemde bedrijven heeft tot doel een antwoord te formuleren op een tweetal vraagstellingen:

- a. wat zijn de effecten van deelname aan de actie 'Kijk uit voor je huid' op kennis, houding en gedrag van buitenwerkers m.b.t. het nemen van beschermende maatregelen tegen te veel zon**
- b. hoe verloopt de implementatie van het programma en in hoeverre zijn medewerkers in betrokken bedrijven tevreden over (de verschillende onderdelen van) het programma.**

Naast bovengenoemde doelstellingen kent het onderzoek nog een derde doelstelling. Het accent van de activiteiten heeft in 1996 met name gelegen op bedrijven in de woning- en wegenbouw. Activiteiten gericht op de agrarische sector(groenvoorziening / bosbouw) waren meer explorerend van aard. Door middel van onderzoek is getracht bij een tweetal bedrijven (Tonsel Hoveniersbedrijven b.v. en Heidemij Realisatie b.v.) zicht te krijgen op kennis, opvattingen en gedrag m.b.t. het nemen van beschermende maatregelen tegen teveel zon. Inzicht hierin vormt een belangrijke basis van informatie voor uitbreiding van activiteiten op dit vlak in de agrarische sector(groenvoorziening / bosbouw). De derde vraagstelling van het onderzoek luidt:

- c. hoe staat het met kennis, houding en gedrag bij buitenwerkenden in de agrarische sector(groenvoorziening / bosbouw) t.a.v. het vermijden van risico's van blootstelling aan UV uit zonlicht en in hoeverre ziet men mogelijkheden om deze risico's te vermijden.**

2.2. Opzet van het onderzoek

2.2.1. Overzicht literatuur, selectie van variabelen

De literatuur over de mogelijkheden om publiek en 'buitenwerkers' aan te zetten tot 'zonbewust' gedrag is vrij beperkt. Beschikbare literatuur is voornamelijk afkomstig uit Australië en heeft met name betrekking op pogingen tot beïnvloeden van kennis, attitudes en gedrag bij het algemene publiek.

Uit het (schaarse)onderzoek dat op de werkplek is uitgevoerd komt naar voren dat het bevorderen van veiligheid en gezondheid op de werkplek meer en beter wordt gegarandeerd door het treffen van technische voorzieningen dan te vertrouwen op gedragsverandering door louter voorlichting. Uit onderzoek van Godkin (1991)⁵ naar gedragsbeïnvloeding van 'buitenwerkers' m.b.t. nemen van beschermende maatregelen tegen de zon wordt deze bevinding bevestigd. Uit hun krachtenveld-analyse komt naar voren dat de belangrijkste reden om gewenst gedrag niet te vertonen de afwezigheid zonnebrandcrème en beschermende kleding (petten) is. Andere belangrijke factoren die worden genoemd zijn gebrek aan steun vanuit het management, gebrek aan kennis, 'bruin als gewenst imago'. Uit onderzoek van Hill (1984)⁶ en Mermel & Riesenber (1992)⁷ komt naar voren dat de belangrijkste variabelen die 'zonbewust gedrag' bij het publiek verklaren variabelen uit het Health Belief Model (Janz & Becker, 1984)⁸ zijn: het gaat daarbij om kennis en opvattingen over gedrag, veronderstelde voordelen van gedrag, veronderstelde belemmeringen, veronderstelde vatbaarheid voor het krijgen van huidkanker en externe stimuli om het gewenste gedrag te vertonen. Ook Keesling & Freedman (1987)⁹ noemen (gebrek aan) kennis als een belangrijke variabele van (het uitblijven) zonbewust gedrag. In hun onderzoek vormde met name gebrek aan kennis over de beschermingsfactor van zonnebrandcrème en gebrek aan kennis over huidkanker (en de gevolgen daarvan) belangrijke belemmeringen bij het uitvoeren van gewenst gedrag. Naast de eerder genoemde Health Belief Model variabelen worden in de literatuur ook 'sociale invloed' en 'persoonlijke effectiviteit' als belangrijke variabelen genoemd bij het tot stand komen van

⁵ Godkin, G.A., Changing workplace behaviour... skin cancer protection. J.Occup Health Safety, Aust-NZ 1991,7(6): 477-482

⁶ Hill,D.;J.Raasby; G.Gardner (1984). Determinants of intentions to take precautions against skin cancer. Community Health Studies,8,1,33-44

⁷ Mermelstein,R.J.; L.A.Riesenber (1992). Changing knowledge and attitudes about skin cancer risk factors in adolescents. Health Psychology,11,371-376.

⁸ Janz, N.K., M.H.Becker (1984).The health belief model: a decade later. Health Education Quarterly,11,1-47.

⁹ Keesling,B., H.S.Friedman (1987).Psychological factors in sunbathing and sunscreen use. Health Psychology,6,477-493.

gedrag. In een onderzoek van van Assema e.a.(1993)¹⁰ onder gebruikers van solarium verklaren deze variabelen, tezamen met attitudes 31 % van het te verklaren gedrag. Uit onderzoek van Hill (1992)¹¹ komt naar voren dat naast cognitieve en sociaal psychologische variabelen ook kenmerken van de huid een belangrijke voorspeller zijn van het treffen van beschermende maatregelen. Hij vond dat mensen met een gevoeliger huidtype ook meer maatregelen treffen ter bescherming tegen de zon. Tegelijkertijd stelde hij ook vast dat ondanks deze beschermende maatregelen mensen met een licht huidtype toch significant vaker verbranden dan mensen met een donkerder huidtype.

2.2.2. Selectie van variabelen

Op grond van de in paragraaf 2.1. genoemde vraagstellingen en de in 2.2.1. vermelde bevindingen uit de literatuur zijn de volgende variabelen in het onderzoek betrokken.

- achtergrondkenmerken:
 - . geslacht, leeftijd, functie
 - . aantal jaren werkzaam in de betreffende functie
 - . aantal uren dat men wekelijks in open lucht verblijft
 - . huidtype
- houding:
 - . t.a.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid op de werkplek (algemeen)
 - . t.a.v. aandacht voor bescherming van de huid tegen de zon op het werk
- mate waarin men aangeeft eerder informatie over het onderwerp gezien of gehoord te hebben
- kennis
- risicoperceptie (veronderstelde kwetsbaarheid + eigen mogelijkheden om het risico te beperken)
- mate waarin men anderen over het onderwerp praat en zich in gedrag door hen laat beïnvloeden
- treffen van beschermende maatregelen

Bij Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw zijn vóór- en nametingen gehouden (een meting voor de start van de actie en een meting na afloop van de actie). Bij medewerkers van de twee in het onderzoek deelnemende gemeenten is uitsluitend een meting na afloop van de actie 'Kijk uit voor je huid' gehouden. Bij de bedrijven die niet aan de actie hebben deelgenomen (Tonsel Hoveniersbedrijven en Heidemij Realisatie) is een eenmalige meting gehouden. Een meer gedetailleerde beschrijving van de wijze waarop deze metingen

¹⁰ Assema, P.van, M.Pieterse,G.Kok,M.Eriksen,H.de Vries (1993).The determinants of four cancer-related risk behaviors. Health Education Research,8,461-472.

¹¹ Hill,D.; V.White; R.Marks;T.Theobald; R.Borland, C.Roy (1992). Melanoma prevention: behavioural and non-behavioural factors in sunburn among an Australian urban population. Preventive Medicine, 21, 654-669.

hebben plaatsgevonden wordt gegeven in de volgende paragraaf(2.2.3).

De hierbovengenoemde variabelen zijn gemeten in

- de voor- en nametingen bij de (wegen)bouwbedrijven Wilma Bouw en Heijmans
- de eenmalige metingen bij Tonsel Hoveniersbedrijven en Heidemij Realisatie en
- in de nametingen in de gemeenten Ridderkerk en Zevenaar.

Overige gemeten variabelen:

- opvattingen over de actie 'Kijk uit voor je huid' algemeen
- veronderstelde leereffecten van de campagne
- waardering voor de specifieke onderdelen

Laatstgenoemde variabelen zijn gemeten in de nametingen bij Wilma Bouw, Heijmans en de gemeenten Ridderkerk en Zevenaar.

2.2.3. Onderzoeksmethode

De voor de beantwoording van de driedelige vraagstelling benodigde gegevens zijn verzameld door middel van schriftelijke vragenlijsten en mondelinge interviews.

Ten behoeve van de beantwoording van de **eerste vraagstelling** ('wat zijn de effecten van deelname aan de actie 'Kijk uit voor je huid' op kennis, houding en gedrag van buitenwerkers m.b.t. het nemen van beschermende maatregelen tegen te veel zon') zijn:

- bij Wilma Bouw in een drietal rayons en bij Heijmans Wegenbouw in een viertal rayons waarin de actie 'Kijk uit voor je huid' uitgevoerd zou worden alle medewerkers (in mei 1996) benaderd met het verzoek aan het onderzoek mee te doen. Het verzoek tot deelname is bij Wilma Bouw schriftelijk gebeurd (door de directeur), bij Heijmans Wegenbouw mondeling (via directie door de hoofduitvoerders op de bouwplaats). Een zelfde soort verzoek is gedaan aan medewerkers in één rayon van Wilma Bouw en in één rayon van Heijmans Wegenbouw die niet hebben deelgenomen aan de actie 'Kijk uit voor je huid'. In totaal zijn bij Wilma bouw 143 medewerkers benaderd (76 in de aan de actie deelnemende rayons en 67 in rayons die niet aan de actie deelnemen). Bij Heijmans Wegenbouw zijn deze aantallen respectievelijk 148 en 50 (totaal aantal 198).
Op dezelfde wijze zijn medewerkers die hebben deelgenomen aan de voormeting in mei eind augustus 1996 wederom met een dergelijk verzoek benaderd.
- in de gemeente Ridderkerk en Zevenaar respectievelijk 90 en 50 medewerkers in de buitendienst benaderd met het verzoek aan het onderzoek deel te nemen. Dit verzoek is schriftelijk gedaan door de betreffende gemeenten zelf in september 1996.

Bij het verzoek tot deelname, dat gebeurde op het briefpapier van de betrokken bedrijven / gemeenten zelf) is een vragenlijst en een voorgefrankeerde antwoordenvolpoe gevoegd. Voor het invullen van de vragenlijst was ongeveer 15-20 minuten nodig.

Voorafgaand aan deze metingen is de vragenlijst gepretest bij een vijftal medewerkers in de bouw op lengte en duidelijkheid/begrijpelijkheid.

Ten behoeve van de **tweede vraagstelling** ('hoe verloopt de implementatie van het programma en in hoeverre zijn medewerkers in betrokken bedrijven tevreden over (de verschillende onderdelen van) het programma') zijn **voorafgaand aan de actie** gesprekken gevoerd met contactpersonen (meestal arbocoördinatoren, personeelsfunctionarissen) van betreffende bedrijven / gemeenten¹².

In deze gesprekken is nagegaan:

- in hoeverre er een draagvlak bestaat / verkregen kan worden voor activiteiten rond 'Kijk uit voor je huid'
- in hoeverre activiteiten inpasbaar zijn in het bedrijfsgezondheids- c.q. arbobeleid
- hoe vorm en inhoud kan worden gegeven aan communicatieve activiteiten, gelet op de bestaande communicatiestructuur en gelet op het algemene kader van arbozorg in het bedrijf. Uitgangspunt is dat zoveel mogelijk aangesloten wordt bij de in het bedrijf bestaande voorlichtings- en communicatiestructuur.

Tijdens de actie zijn bij Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw gesprekken gevoerd op bouwplaatsen met uitvoerende medewerkers. Verder is door middel van een korte schriftelijke vragenlijst tijdens de uitvoering van de actie bij alle uitvoerders van Heijmans Wegenbouw en arbo-coördinatoren, bedrijfsleiders en uitvoerders van Wilma Bouw op de bij de actie betrokken bouwplaatsen geïnterviewd:

- wat goed verliep tijdens de actie
- wat minder goed verliep
- wat eventuele suggesties zijn voor bijstelling op basis van het verloop van de actie

Ten behoeve van de **derde vraagstelling** ('hoe staat het met kennis, houding en gedrag bij buitenwerkenden in de agrarische sector(groenvoorziening / bosbouw) t.a.v. het vermijden van risico's van blootstelling aan UV uit zonlicht en in hoeverre ziet men mogelijkheden om deze risico's te vermijden') is dezelfde vragenlijst gebruikt als bij de voormeting bij Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw.

2.2.4. Respons en kenmerken van de onderzoekspopulatie

2.2.4.1. Respons

Tabel 1 geeft een overzicht van de responspercentages die gerealiseerd zijn in de verschillende metingen.

¹² De gesprekken voorafgaand aan de actie waren bij Wilma Bouw van beperkte aard. In 1995 is de gang van zaken bij Wilma Bouw reeds uitvoerig in beeld gebracht. Deze wijkt voor 1996 niet af.

Tabel 1: Respons 'buitenwerkers'

Bedrijf / gemeente	Voormeting exp.groep % (n)	Voormeting contr.groep % (n)	Nameting exp. groep % (n)	Nameting contr.groep %
Medewerkers in wegen en woningbouw	70% (n=224)	75% (n=117)	86% (n=156) ¹³	94% (n=88) ¹⁴
Gemeenten			58% (81)	
Hoveniers/ groenvoor- ziening				39% (49)

Uit de tabel komt naar voren dat van de 224 medewerkers in de (weg- en woning)bouw, die deelgenomen hebben aan de actie 'Kijk uit voor je huid' en die benaderd zijn met een verzoek aan het onderzoek mee te doen (experimentele groep) 70% heeft ingestemd. Van de medewerkers in de (wegen)bouw die niet zijn blootgesteld aan de actie, maar die wel verzocht zijn om mee te doen aan het onderzoek (controle groep) heeft 75% een schriftelijke vragenlijst ingevuld. Deze, respectievelijk 156 (exp.groep) en 88 (controle groep) zijn een tweede keer benaderd met het verzoek mee te doen aan een nameting. Respectievelijk 86% en 94% gaven gehoor aan deze oproep.

Aan medewerkers bij gemeenten is gevraagd een vragenlijst in te vullen na afloop van de actie 'Kijk uit voor je huid'. De respons in deze groep bedraagt 58%. Vier vragenlijsten (die wel tot de respons zijn gerekend) kwamen te laat binnen voor verwerking in de analyses.

Ook de hoveniers /medewerkers in de groenvoorziening bij de firma's Tonsel (100) en Heidemij Realisatie (25) zijn verzocht om eenmalig een schriftelijke vragenlijst in te vullen. Deze medewerkers zijn echter niet blootgesteld aan de interventies in het kader van de actie 'Kijk uit voor je huid'. De respons in deze groep bedraagt in totaal 39%. Negen vragenlijsten zijn niet verwerkt: vijf omdat de respondenten niet in de groenvoorziening (maar in de bouw) werkzaam bleken te zijn, vier omdat de vragenlijsten te laat voor verwerking zijn binnengekomen.

De schriftelijke inventarisatie bij arbocoördinatoren, bedrijfsleiders en uitvoerders bij Wilma Bouw en uitvoerders bij Heijmans Wegenbouw leverde respectievelijk een respons op van 85% en 84%.

¹³ In de analyses zijn de gegevens van 5 respondenten buiten beschouwing gelaten, omdat de vragenlijsten te laat zijn binnengekomen, of 'onklaar' zijn gemaakt door verwijdering van het respondentnummer.

¹⁴ In de controlegroep zijn om redenen genoemd in noot 13 de gegevens van 8 respondenten buiten de analyses gelaten.

2.2.4.2. Kenmerken van de onderzoekspopulatie

In de bespreking van de kenmerken van de verschillende onderzoekspopulaties, alsmede bij de bespreking van de resultaten in hoofdstuk worden de respondenten die mee hebben gedaan aan het effectonderzoek met voor en nameting (Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw) als één onderzoekspopulatie beschreven. Alvorens ze tot één onderzoeksgroep samen te voegen zijn de antwoordgegevens van de medewerkers in de twee bedrijven op de voormeting met elkaar vergeleken. Beide groepen medewerkers verschillen op geen van de in het onderzoek betrokken variabelen (significant) van elkaar. De samengestelde groep respondenten wordt in het vervolg aangeduid als 'medewerkers in de (wegen)bouw'.

De twee gemeenten (Ridderkerk en Zevenaar) worden eveneens als één aparte onderzoekspopulatie beschouwd (waarbij de respondenten worden aangeduid als 'medewerkers bij gemeenten') evenals Tonsel Hoveniersbedrijven en Heidemij Realisatie (medewerkers in de agrarische sector).

Medewerkers in de (wegen)bouw

Alle in het onderzoek betrokken **medewerkers in de (wegen)bouw** zijn mannen. Hun gemiddelde leeftijd is 40,7 jaar (range: 18 -64 jaar). In tabel 2 wordt een volledig overzicht gegeven van de functies die door hen (naar eigen zeggen) vervuld worden.

Tabel 2: Overzicht van typen functies van medewerkers in de (wegen)bouw (n=244)

Beroep	percentage
Timmerman	33 %
Grondwerker	26 %
Stratenmaker	8 %
Asfaltwerker	7 %
Machinist	8 %
Voorman	5 %
Balkman	2 %
Chauffeur	2 %
Uitvoerder	5 %
Overigen: afwerker, monteur, betonwerker, steller uitzetter, buizenlegger, bouwvakker	3 %

De meeste respondenten (67%) in de (wegen)bouw zijn al meer dan 10 jaar in hun huidige functie werkzaam. Ruim 14% zegt de huidige functie 5-10 jaar uit te oefenen; 10% 2-4 jaar en 9% een jaar of korter. Gemiddeld geeft men aan 40,7 uur per week te werken (range: 3-65 uur). De meeste respondenten (83%) verblijven s'zomers op hun werk meer dan 6 uur per dag in de open lucht; 15% vier tot zes uur per dag en 2% maximaal drie uur per dag.

Ruim de helft van de respondenten (54%) zou hun normale kleur van de huid als 'lichtbruin, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin' omschrijven. Tabel 3 geeft een volledig overzicht van de onderscheiden huidtypen.

Tabel 3: Verdeling van respondenten naar huidtypen (n=244)

Huidtype	%
lichte huid, verbrandt snel, wordt nauwelijks bruin	4%
lichte huid, verbrandt redelijk snel, wordt langzaam bruin	37%
lichtbruine huid, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin	54%
donkere huid, verbrandt zelden of nooit, bruine huidskleur	5%

Medewerkers bij gemeenten

De medewerkers bij gemeenten die aan het onderzoek hebben deelgenomen bestaan voor 95% uit mannen en 5% uit vrouwen. Hun gemiddelde leeftijd is 44 jaar (range: 28 -61 jaar). In tabel 4 wordt een overzicht gegeven van de functies die door hen (naar eigen zegge) vervuld worden.

Tabel 4: Overzicht van typen functies van medewerkers bij gemeenten (n=77)

Beroep	percentage
Chauffeur, belader, voorman	12%
Medewerkers in de groenvoorziening	29%
Medewerkers stadsreiniging	10%
Opzichter / uitvoerder	13%
Parkeerplichtie	3%
Stratenmaker	9%
Overige	24%

De groep 'overigen' bestaat uit een breed scala van beroepen: technisch assistent, werkcoördinator, bediende aanbiedstation, ongediertebestrijder, marktmeester, meetassistent, storingsmonteur (2), landmeter, beheerder begraafplaats, onderhoudsmedewerker(2), terreinmeester, beheercontroleuse en 'alle voorkomende werkzaamheden'.

De meeste respondenten (47%) zijn al meer dan 10 jaar in hun huidige functie werkzaam; 28% zegt de huidige functie 5-10 jaar uit te oefenen; 16% 2-4 jaar en 8% een jaar of korter. De meeste respondenten (61%) verblijven s'zomers op hun werk meer dan 6 uur per dag in de open lucht; 25% vier tot zes uur per dag en 14% maximaal drie uur per dag.

Ook in deze onderzoeksgroep komt het huidtype 'lichtbruin, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin' het vaakst voor (53%). Dertig procent rubriceert zich onder het huidtype 'lichte huid, verbrandt redelijk snel, wordt langzaam bruin'; 8% onder het type 'Lichte huid, verbrandt snel, wordt nauwelijks bruin' en de overige 9% onder het donkere huidtype.

Medewerkers in de 'agrarische sector'

De in het onderzoek betrokken medewerkers in de 'agrarische sector' zijn voornamelijk werkzaam in de groenvoorziening en in de bosbouw. Het gaat in alle gevallen om mannen.

Hun gemiddelde leeftijd is 30 jaar (range: 17 - 58 jaar). In tabel 5 wordt een overzicht gegeven van de functies die door hen vervuld worden.

Tabel 5: Overzicht van typen functies van medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw (n=41)

Beroep	percentage
Voorman	20%
Hovenier	37%
Tuinman / groenvoorziener	7%
Bosarbeider	17%
Overige	21%

De groep 'overigen' bestaat uit maaiers / bijmaaiers, uitvoerder, schoffelaar, plantsoenmedewerker.

De meeste respondenten (34%) zijn 2-4 jaar in dienst, een kwart 5-10 jaar en eveneens een kwart meer dan 10 jaar. Zeventien procent is één jaar of korter in dienst. Gemiddeld werkt men 40 uur per week. Ruim 90% van de ondervraagden verblijft meer dan 6 uur per dag in de open lucht.

Voor wat betreft de beschrijving van het huidtype: ruim de helft van de respondenten geeft aan een 'lichtbruin huidtype, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin' te hebben. Veertig procent geeft aan een lichte huid te hebben, die redelijk snel verbrandt en langzaam bruin wordt, 5% heeft een licht huidtype, verbrandt snel en wordt nauwelijks bruin, de overige 3% heeft een donkere huid.

2.2.5. Wijze van verwerking van de gegevens

De (kwantitatieve) onderzoeksgegevens zijn ingevoerd en verwerkt met het statistisch programma SPSS. Voor zover mogelijk (bij Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw) zijn de gegevens van de nameting gekoppeld aan de gegevens van de eerste meting. Met

behulp van enkelvoudige variantie-analyse is vastgesteld of er effecten van de uitvoering van de actie 'Kijk uit voor je huid' gevonden konden worden. Daar waar mogelijk en relevant is met behulp van co-variantieanalyse gekeken naar verschillen in effecten tussen wel en niet deelnemers aan de actie. Daarbij is gecorrigeerd voor eventuele (reeds bestaande) verschillen op de voormeting (de zgn. covariaten).

Waar in de tekst gesproken wordt over 'significante' verschillen en/ of -effecten, wordt in de regel een significantie-niveau van $p=.05$ bedoeld (tenzij anders wordt vermeld).

Hoofdstuk 3

Resultaten effectonderzoek en inventarisatieonderzoek

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten uit de verschillende deelonderzoeken besproken aan de hand van de in hoofdstuk 2 geformuleerde vraagstellingen. Met name zal daarbij worden ingegaan op de kwantitatieve onderzoeksgegevens die verzameld zijn in het kader van de beantwoording van de eerste (vraagstelling m.b.t. de effectiviteit van de actie 'Kijk uit voor je huid') en de derde vraagstelling van het onderzoek (onderzoek naar kennis, houding en gedrag bij medewerkers in de groenvoorziening /bosbouw). Eerst zal worden ingegaan op effecten van deelname aan de actie 'Kijk uit voor je huid' bij medewerkers in de (wegen)bouw (3.1.)

In paragraaf 3.2. worden de onderzoeksbevindingen besproken bij gemeente-medewerkers en in paragraaf 3.3. komen de resultaten uit het deelonderzoek onder medewerkers in de 'agrarische' sector (groenvoorziening en bosbouw) aan de orde.

3.1. Effecten van deelname aan de actie 'Kijk uit voor je huid' op kennis, houding en gedrag van medewerkers in de (wegen)bouw

In de volgende paragrafen wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste resultaten uit het effectonderzoek onder medewerkers in de (wegen)bouw. Per onderwerp waarop naar effecten bij deze 'buitenwerkers' is gekeken, zal eerst een korte beschrijving worden gegeven van de stand van zaken voorafgaand aan de actie 'Kijk uit voor je huid'¹⁵. De beschrijving van deze stand van zaken is gebaseerd op de gegevens van alle ondervraagden (experimentele groep en controle groep) tezamen. Na deze beschrijving zal worden aangegeven in hoeverre er naar aanleiding van de activiteiten in het kader van 'Kijk uit voor je huid' veranderingen zijn opgetreden.

In paragraaf 3.1.1. wordt eerst ingegaan op de houding die de respondenten hebben ten aanzien van aandacht voor veiligheid en gezondheid op het werk in het algemeen en aandacht voor bescherming van de huid tegen de zon in het bijzonder. Verder wordt in deze paragraaf beschreven in hoeverre men al eens eerder iets gezien, gehoord of gelezen heeft over het risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon.

In paragraaf 3.1.2. wordt beschreven hoe het staat met kennis over de invloed van de zon op de huid en de mogelijkheden die men heeft om zich tegen negatieve gevolgen te beschermen. Daarna wordt in paragraaf 3.1.3. besproken in hoeverre men steun ervaart vanuit zijn / haar directe omgeving op betreffend onderwerp.

In paragraaf 3.1.4. wordt nader ingegaan op 'risicoperceptie'. Daarmee wordt bedoeld de mate waarin mensen denken zelf een risico te lopen op het krijgen van huidkanker en de mogelijkheden die zij zien om voor henzelf dat risico zo beperkt mogelijk te houden. Daarna wordt in paragraaf 3.1.5. beschreven in hoeverre men zich ook daadwerkelijk beschermt tegen de zon op het werk.

¹⁵ Zie ook bijlage 1.

Naast het vaststellen van effecten door vergelijking van de resultaten van de voor- en nameting bij medewerkers in de (wegen)bouw die wel aan de actie Kijk uit voor je Huid hebben meegedaan met medewerkers die niet aan de actie hebben meegedaan, is in het onderzoek ook aandacht besteed aan zogenaamde 'subjectief ervaren leereffecten'. Verder is nagegaan hoe de actie Kijk uit voor je huid' in het algemeen en op specifieke onderdelen gewaardeerd is. Aan deze onderwerpen wordt aandacht besteed in paragraaf 3.1.6.

3.1.1. Aandacht voor en houding t.o.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid en maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon

Aandacht voor veiligheid, gezondheid en bescherming van de huid op het werk

Voor de actie

Unaniem zijn medewerkers in de (wegen)bouw het eens met de stelling dat aandacht voor veiligheid op de werkplek een goede zaak is en aandacht behoeft. Datzelfde geldt voor aandacht voor gezondheid op de werkplek. Slechts één respondent geeft aan daar geen belang aan te hechten op het werk.

Voor wat betreft aandacht voor gezondheid op de werkplek is meer specifiek gevraagd hoe men het zou vinden als er op het werk aandacht wordt besteed aan stoppen met roken en aandacht aan alcoholgebruik. Ruim 45% van de ondervraagden zou het terecht vinden als er aandacht aan stoppen met roken op het werk zou worden besteed en ruim 85% van de ondervraagden als er aandacht aan alcoholgebruik zou worden geschonken.

Aandacht voor bescherming van de huid tegen de zon is een onderwerp dat op dit punt nog hoger scoort. Ruim 92% geeft aan het terecht te vinden als aan dat onderwerp op het werk aandacht besteed zou worden. Bij de voormeting, voorafgaand aan de actie 'Kijk uit voor je huid' vindt tegelijkertijd 81% van de ondervraagden dat op het werk onvoldoende aandacht wordt besteed aan dit onderwerp.

Na de actie

Na de actie 'Kijk uit voor je huid' is er geen verandering opgetreden in de mate waarin de ondervraagden van mening zijn dat op het werk bescherming van de huid tegen de zon aandacht behoeft. Het percentage medewerkers dat het terecht vindt dat het onderwerp aandacht behoeft was hoog en bleef hoog.

Het percentage medewerkers dat vindt dat er op het werk voldoende aandacht aan het onderwerp wordt besteed is in de experimentele groep sterk gestegen (van 19% naar 59%) en in de controlegroep enigszins (19% naar 26%). Het verschil in de mate waarin men in beide groepen van mening is dat nu voldoende aandacht aan het onderwerp wordt geschonken is significant op $p=.000$ niveau.

Houding t.a.v. het treffen van maatregelen

Voor de actie

Tweederde van de ondervraagden is van mening dat bescherming tegen te veel zon op het werk de verantwoordelijkheid van de werknemer zelf is. Ruim 37% is van mening dat de werkgever verantwoordelijk is en bijna 30% vindt dat de overheid verantwoordelijkheid in dezen dient te dragen. Degenen die vinden dat de werkgever of de overheid verantwoordelijkheid dragen vinden in de meeste gevallen ook dat zij zelf verantwoordelijkheid op dit punt hebben.

Hoewel meer dan 90% van de ondervraagden aangeeft het terecht te vinden dat aandacht op het werk wordt besteed aan bescherming van de huid tegen de zon, wil dat niet automatisch zeggen dat ze ook vinden dat voorlichting over huidkanker op het werk gegeven moet worden. Bijna 30% van de ondervraagden geeft aan dat overdreven te vinden.

Bijna 80% van de ondervraagden is van mening dat veel in de zon zijn niet goed voor je gezondheid is. Aan de andere kant geeft 62% tegelijkertijd aan dat bruin worden een goed gevoel geeft.

Ongeveer tweederde van de respondenten is van mening dat het lastig is om je op je werk goed tegen de zon te kunnen beschermen. Dat geldt overigens voor mensen werkzaam in de wegebouw sterker dan mensen in de woningbouw.

Voor wat betreft het treffen van beschermende maatregelen geeft bijna 80% aan zich door het dragen van beschermende kleding ongemakkelijk en zweterig te voelen. Weliswaar een lager percentage, maar toch 55% ziet bezwaren kleven aan het gebruik van zonnebrandcrème omdat je daar een vette en plakkerige huid van zou krijgen.

Na de actie

Zowel in de experimentele als in de controlegroep zijn de ondervraagden nu iets sterker van mening dat bescherming tegen teveel zon op het werk vooral de verantwoordelijkheid van de werknemer zelf is : 75% van de ondervraagden is het met deze stelling eens. In de mate waarin beide groepen vinden dat de werkgever en de overheid daarin een verantwoordelijkheid dragen is geen verandering opgetreden.

Beide groepen geven aan voorlichting over huidkanker op het werk nu minder overdreven te vinden. Vond eerst nog 30% dergelijke voorlichting overdreven, na de actie geeft nog 20% in de experimentele groep en 21% in de controlegroep dergelijke voorlichting overdreven te vinden.

De notie dat veel in de zon niet goed voor de gezondheid is neemt wat toe tot respectievelijk 90% in de experimentele en 86% in de controle groep. Het verschil in toename tussen beide groepen is echter niet significant.

Wel significant is het verschil in de mate waarin medewerkers die aan de actie hebben

deelgenomen (t.o.v. van medewerkers die niet aan de actie hebben deelgenomen) van mening zijn zich door het dragen van beschermende kleding ongemakkelijk en zweterig te voelen. Terwijl nog steeds zo'n 80% in de controlegroep deze opvatting huldigt, is het percentage medewerkers in de experimentele groep die deze mening is toegedaan gezakt van 80% naar 57%. Het verschil in beide groepen is significant op $p=.004$ niveau. Zowel medewerkers in de experimentele als de controlegroep zijn nu minder van mening dat er bezwaren kleven aan het gebruik van zonnebrandcrème, omdat je daar een vette en plakkerige huid van zou krijgen. Deze afname (naar 40%) verschilt echter niet voor beide groepen.

Eerdere ervaringen met informatie over relatie zon en huidkanker

Voor én na de actie

Om vast te stellen of de ondervraagden al eens eerder met het onderwerp 'risico op het krijgen van huidkanker' door teveel zon in aanraking zijn geweest is hen zowel vóór als na de actie gevraagd of zij hierover al eens eerder iets gezien, gehoord of gelezen hebben.

In tabel 6 wordt een overzicht gegeven van de antwoorden op deze vraag in beide metingen.

Tabel 6 : Heeft u wel eens iets gezien, gehoord of gelezen over het risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon?

bron	voormeting		nameting	
	Ex (224)	Con (117)	Ex (156)	Con (88)
op radio / tv	85%	82%	76%	89%
in de krant	54%	52%	53%	54%
in een tijdschrift	28%	24%	21%	30%
in een folder	18%	25%	31%	24%
van familie / kennissen	22%	16%	16%	20%
van een arts	10%	11%	6%	4%
op het werk	18%	22%	48%	18%
anders, nl. actie/poster	1%	2%	2%	3%

De tabel laat zien dat de meeste ondervraagden vóór de actie al eerder op een of andere manier in aanraking zijn gekomen met informatie over de relatie zon en huidkanker. In de meeste gevallen is dat gebeurd via de radio of tv of via de krant. Opvallend is ook dat ongeveer 20% van de ondervraagden op het werk iets gezien, gehoord of gelezen heeft over het onderwerp. Met uitzondering van drie respondenten blijkt het hier om medewerkers te gaan van Wilma Bouw, die ook al vorig jaar in haar personeelsblad (Wilmare) aan het onderwerp heeft besteed.

Uiteraard treedt er op de nameting een significante verschuiving op in de mate waarin

men in de experimentele groep aangeeft iets op het werk gemerkt te hebben van het onderwerp. Respondenten uit de controlegroep geven in de nameting in sterkere mate dan respondenten uit de experimentele groep aan iets te hebben gehoord of gezien op respectievelijk de radio en de t.v. ($p=.01$).

Verder treden er wel verschuivingen op in de wijze waarop men informatie heeft waargenomen, deze zijn echter niet significant op $p=.05$ -niveau.

3.1.2. Kennis over invloed van de zon op de huid

Voor én na de actie

Om vast te stellen hoeveel men weet over de risico's van te veel blootstelling aan zonlicht is een zevental uitspraken voorgelegd. In tabel 7 wordt een overzicht gegeven van de juiste antwoorden op de gestelde vragen in de voormeting en in de nameting (achter elke uitspraak is aangegeven of de betreffende uitspraak juist of onjuist is).

**Tabel 7 : Kennis over de invloed van de zon op de huid
(percentage juiste antwoorden)**

uitspraak	voormeting		nameting	
	Ex (224)	Con (117)	Ex (156)	Con (88)
Mensen met een lichte huid krijgen eerder huidkanker dan mensen met een donkere huid (juist)	14%	20%	27%	22%
Te veel blootstelling aan de zon beschadigt de huid (juist)	78%	79%	93%	84%
Als je huid rood wordt door de zon is dat niet schadelijk, als je hem maar niet voelt (onjuist)	45%	40%	57%	53%
Huidkanker is de meest voorkomende vorm van kanker in Nederland (juist)	21%	18%	30%	21%
Zonnebrandmiddelen beschermen je huid tegen beschadiging door de zon (juist)	79%	81%	85%	84%
Als je regelmatig onder de zonnebank gaat, ben je beter beschermd tegen verbranding in de echte zon (onjuist)	30%	27%	46%	39%
Huidkanker is een aandoening die alleen maar in sommige families voorkomt (onjuist)	73%	69%	80%	80%

In tabel 7 kan afgelezen worden dat er in beide groepen een toename te constateren is kennis over de invloed van de zon op de huid. De toename in kennis is in het algemeen in de experimentele groep wat sterker dan in de controlegroep. Geen van de verschillen in toename tussen beide groepen is echter significant op $p=.05$ -niveau.

Met andere woorden :er is geen significant verschil in kennis tussen beide groepen vast te

stellen dat kan worden toegeschreven aan de actie Kijk uit voor je huid. Dat geldt noch voor de veranderingen die optreden op de in tabel 6 genoemde kennis-items als voor de berekende somscore over de verschillende kennisvragen.

3.1.3. Steun vanuit omgeving

Voor de actie

Ongeveer de helft van de ondervraagden geeft aan dat bescherming van de huid tegen de zon een onderwerp is dat met collega's wordt besproken: 3% praat daar regelmatig over met collega's, 44% praat er soms over, de overige 53% nooit. Thuis, in het gezin of met familie wordt er wat meer over het onderwerp gesproken: bijna tweederde van de ondervraagden geeft aan er soms (57%) of regelmatig (7%) over te praten.

Ruim een derde zegt door anderen aangemoedigd te worden op de huid te letten. In de meeste gevallen betreft het aanmoedigingen door de partner of door andere gezins- of familieleden.

De meeste respondenten zeggen zich (voor de actie) niet erg te laten leiden door wat anderen doen. Op de vraag of men zich tegen de zon beschermt als men ziet dat anderen dat ook doen, antwoordt 77% ontkennend. Ruim 20% van de ondervraagden kent iemand in zijn omgeving die huidkanker heeft (gehad).

Na de actie

Ten gevolge van de actie wordt er meer met collega's en familieleden gepraat over het onderwerp. Tien procent van de ondervraagden in de experimentele groep zegt vaak met collega's over bescherming van de huid tegen de zon te praten en 65% soms. Hoewel er in de controlegroep ook een lichte toename te signaleren is, is deze in de experimentele groep sterker ($p=.06$). Het zelfde geldt voor het thuis praten over het onderwerp. In de experimentele groep praat 16% van de ondervraagden er thuis vaak over, 65% soms. De toename waarin men in deze groep thuis over het onderwerp praat verschilt significant van de (lichte) toename in de controlegroep ($p=.02$).

In beide groepen geven respondenten aan meer aangemoedigd te worden door anderen om op de huid te letten, zij het in de experimentele groep wat meer dan in de controle conditie. Eenzelfde ontwikkeling doet zich voor in de mate waarin men zich gestimuleerd voelt om zich te beschermen tegen de zon, als men ziet dat anderen dat ook doen.

Verschillen tussen respondenten in de experimentele- en controle groep zijn echter niet significant ($p=.09$).

3.1.4. Risicoperceptie en risicovermijding

Voor de actie

Aan de hand van een tweetal vragen is getracht bij de respondenten vast te stellen hoe men de eigen kans inschat op het krijgen van huidkanker en aan de hand van een vijftal vragen welke mogelijkheden men zelf ziet om dat risico zo beperkt mogelijk te houden. Voor de start van de actie 'Kijk uit voor je huid' vindt ruim een kwart van alle onder-

vraagden dat zij te veel in de zon zijn. Een derde twijfelt daaraan; 40% vindt dat zij niet te veel in de zon zijn. Als men zich vergelijkt met mensen die niet buiten werken, dan denkt 48% een grotere kans te hebben op het krijgen van huidkanker, 46% een zelfde kans en 6% een kleinere kans.

De helft van alle ondervraagden denkt dat zij zelf veel kunnen doen om die kans zo klein mogelijk te houden zonder zich daar veel voor in te spannen. Ongeveer een derde denkt daartoe zelf geen mogelijkheden te hebben en 19% denkt alleen met grote inspanning een bijdrage te kunnen leveren aan het beperkt houden van deze kans.

Voor wat betreft de wijze waarop men het risico op het krijgen van huidkanker door te veel blootstelling aan de zon kan vermijden is de respondenten een viertal vragen voorgelegd. De antwoorden op deze vragen worden in tabel 8 samengevat.

Tabel 8 : Inschatting van eigen mogelijkheden tot het beperken van het risico op huidkanker door te veel blootstelling aan de zon (n=244)

uitspraak	ja, heel goed c.q. heel erg	nee, nauwelijks	nee, niet
Is het voor u mogelijk om uw werk zo in te delen dat u tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt?	3%	33%	64%
Is het voor u lastig om ook bij warm weer een overall of een lange broek en een shirt met lange mouwen te dragen?	65%	24%	11%
Is het voor u lastig om tijdens het werk regelmatig zonnebrandcrème te gebruiken?	49%	27%	23%
Is het voor u lastig om op het werk steeds een helm of een pet met een klep te dragen?	40%	30%	30%

Uit tabel 8 wordt duidelijk dat men ten aanzien van de eigen mogelijkheden die men heeft om het risico op huidkanker zoveel mogelijk te beperken, de meeste problemen ziet met het zodanig indelen van het werk dat men tussen 12 en 3 uur s'middags zoveel mogelijk de zon vermijdt. Verder geeft men voorafgaand aan de actie minder problemen te zien in het dragen van een helm of pet en het gebruiken van zonnebrandcrème dan in het dragen van een overall of een broek met lange pijpen / shirt met lange mouwen.

Na de actie

Na de actie zijn meer respondenten in de experimentele groep van mening dat zij teveel in

de zon verblijven: 44% van de ondervraagden in deze groep is van mening dat zij teveel in de zon verblijven (was 26%), terwijl 30% daar aan twijfelt (was 33%). Respondenten in de controle conditie veranderen niet van mening. Het verschil tussen beide groepen in de mate waarin men nu vindt teveel in de zon te zijn is significant op $p = .03$ -niveau. Ook de mate waarin men veronderstelt een groter risico te lopen op het krijgen van huidkanker in vergelijking met mensen die niet buiten werken neemt toe. De toename is echter voor de respondenten in de beide groepen even groot: 58% van de ondervraagden schat in dat zij een grotere kans hebben (was 48%).

Voor wat betreft de mogelijkheden die men zelf ziet om het risico zoveel mogelijk te beperken treden in beide groepen wat verschuivingen op in positieve richting. De verschuivingen zijn in de experimentele groep weliswaar wat sterker dan in de controle groep, maar verschillen niet significant van elkaar (op $p = .05$ -niveau). Respondenten in de experimentele groep geven met name aan het minder lastig te vinden om een overall te dragen. Vooraf vond 65% dat nog heel erg lastig, na de actie is 54% die mening toegedaan. Respondenten in de controle-conditie geven in de nameting aan het nog lastiger te zijn gaan vinden (van 65% naar 70%). Het verschil is echter significant op $p = .08$ -niveau.

3.1.5. Treffen van beschermende maatregelen tegen de zon

Voor de actie

Aan de hand van een vijftal vragen is getracht te achterhalen in hoeverre respondenten aangeven beschermende maatregelen tegen de zon te treffen. Deze vragen hebben betrekking op de mate waarin men aangeeft s'zomers langere tijd (meer dan een uur) op het werk buiten

- een shirt / overhemd met lange mouwen te dragen
- een overall / broek met lange pijpen te dragen
- een helm of een pet met nekflap te dragen
- zoveel mogelijk in de schaduw te werken
- zich met zonnebrandcrème in te smeren.

Voorafgaand aan de actie zegt 39% van de ondervraagden altijd een shirt met lange mouwen te dragen en 36% als het niet te warm is. Een kwart draagt vrijwel nooit een shirt of een overhemd met lange mouwen.

Ruim 45% draagt altijd een broek met lange pijpen en 40% als het niet te warm is.

Een derde van de respondenten draagt altijd een pet of een helm; 22% doet dat alleen als het niet te warm is en 44% doet dat nooit. In de schaduw werken is voor veel respondenten (met name in de wegenbouw) niet altijd te realiseren. Slechts 9% zegt dan ook dat altijd te proberen, terwijl 54% dat soms probeert. De overige 37% probeert dat nooit. Insmeren met zonnebrandcrème wordt door de meeste respondenten vóór de actie 'Kijk uit voor je huid' niet gedaan. Bijna 60% van de respondenten zegt dat nooit te doen, een kwart doet het soms, maar niet iedere dag, 6% één keer per dag, 10% een paar keer per

dag en minder dan een procent één keer per twee uur.

Voor zover men weet welke factor zonnebrandcrème men gebruikt, geeft ongeveer de helft aan een factor tussen 10 en 15 te gebruiken, een derde gebruikt een factor lager dan 10 en 18% een factor hoger dan 15.

Ruim drie kwart van de ondervraagden zegt wel eens te verbranden doordat men te lang in de zon is geweest. Bij bijna een kwart gebeurt dat per zomer meerdere keren, bij ruim de helft per zomer één keer.

Tenslotte geeft de helft van de ondervraagden aan wel eens op afwijkingen in de huid te letten die kunnen wijzen op huidkanker; 9% doet dat regelmatig, 41% doet dat soms.

Na de actie

Ten gevolge van de actie 'Kijk uit voor je huid' zijn er enkele duidelijke veranderingen in het gedrag van medewerkers in de (wegen)bouw te signaleren. Voor wat betreft het dragen van een overall / broek met lange pijpen geven respondenten in de experimentele groep nagenoeg hetzelfde gedrag te vertonen als bij de voormeting. In de controlegroep is echter sprake van een duidelijke afname in de mate waarin men aangeeft deze beschermende maatregel te nemen als men s'zomers langere tijd buiten werkt ($p=.000$). Verder is er een toename in het dragen van een helm of pet met klep: 48% van de respondenten in de experimentele groep zegt deze altijd te dragen. In de controle groep is ook sprake van een toename in het gewenste gedrag. Deze is echter significant lager ($p=.03$) dan in de experimentele groep. In de mate waarin men een shirt met lange mouwen draagt en de mate waarin men probeert in de schaduw werkt treden geen verschillen op in beide groepen die toe te schrijven zijn aan een 'actie-effect'. Dat geldt wel voor het zich insmeren met zonnebrandcrème. Terwijl ca. 60% van de ondervraagden in beide groepen, voorafgaand aan de actie zeiden zich nooit in te smeren, is dat percentage in de nameting bij de experimentele groep gedaald tot 42% en in de controle groep naar 53%. De sterkere daling in de experimentele groep t.o.v. de controle groep is significant op $p=.01$ -niveau.

Overigens smeert men zich in beide groepen nauwelijks in op de voorgeschreven wijze (één maal per twee uur). In de meeste gevallen geeft men aan zich één tot enkele malen per dag in te smeren.

De mate waarin men aangeeft wel eens zegt te verbranden doordat men te lang in de zon is geweest (en waarvan men tenminste één dag last heeft) neemt af in beide groepen (van 75% die aangeven wel eens te verbranden naar 55%). Het verschil in afname tussen beide groepen is niet significant. De mate waarin men let op afwijkingen in de huid die kunnen wijzen op huidkanker verandert niet.

3.2. Resultaten uit onderzoek bij gemeente-medewerkers

In een tweetal gemeenten (Ridderkerk en Zevenaar) is de afgelopen zomer de actie 'Kijk uit voor je huid' gevoerd. Onder deelnemers aan de actie is onderzoek gedaan. Zoals in hoofdstuk 2 reeds is aangegeven heeft het onderzoek onder gemeente-medewerkers een

wat ander karakter dan bij medewerkers in de (wegen)bouw. In de twee genoemde gemeenten is uitsluitend na afloop van de actie een meting verricht om een indruk te krijgen van de aandacht die men heeft voor het nemen van beschermende maatregelen tegen de zon, de mate waarin men ook het gewenste gedrag vertoont en om een beeld te krijgen van de waardering voor de activiteiten die in het kader van de actie Kijk uit voor je huid zijn uitgevoerd. Aangezien het hier gaat om een eenmalige meting achteraf kunnen geen uitspraken worden gedaan over het effect van de actie bij de betreffende doelgroep. het aantal variabelen dat in het onderzoek bij buitenwerkers in de twee gemeenten is meegenomen is dan ook beperkter van aard. Aan de hand van de resultaten kan wel een goed beeld worden verkregen in hoeverre er bij deze groep van buitenwerkers aandacht bestaat voor het onderwerp en er een draagvlak bestaat voor voortzetting van het type activiteiten die in het kader van de actie is ondernomen.

De belangrijkste resultaten uit het onderzoek onder deze categorie buitenwerkers worden in de volgende paragrafen besproken. In de bespreking van de verschillende onderdelen daarin wordt dezelfde structuur aangehouden als in de rapportage over de resultaten bij medewerkers in de (wegen)bouw¹⁶.

3.2.1. Aandacht voor en houding t.o.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid en maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon

Aandacht voor veiligheid, gezondheid en bescherming van de huid op het werk

Evenals dat bij 'buitenwerkers in de (wegen)bouw' het geval is, zijn ook gemeente-medewerkers vrijwel unaniem van mening dat het terecht is dat er op het werk aandacht wordt besteed aan bescherming van de huid tegen de zon.

Het percentage medewerkers dat vindt dat er op het werk voldoende aandacht aan het onderwerp wordt besteed is eveneens vrij hoog: 73% van de ondervraagden is van mening dat er op het werk voldoende aandacht wordt besteed aan bescherming van de huid tegen de zon.

Houding t.a.v. het treffen van maatregelen

Anders dan bij medewerkers in de (wegen)bouw zijn buitenwerkers bij de gemeente wel van mening dat zij zich op het werk goed tegen de zon kunnen beschermen: 67% van de ondervraagden ziet daar goede mogelijkheden toe. Men is niet erg positief t.a.v. het dragen van beschermende kleding: driekwart van de ondervraagden is van mening dat men zich door het dragen van beschermende kleding in het werk ongemakkelijk en zweterig voelt. Tegenover het gebruik van zonnebrandcrème staat men wat positiever: 48% van de ondervraagden is het niet eens met de stelling dat je door het gebruik van crème een vette en plakkerige huid krijgt.

¹⁶ Zie ook bijlage 2.

Eerdere ervaringen met informatie over relatie zon en huidkanker

Ook aan gemeente-medewerkers is gevraagd of en hoe zij iets gezien, gehoord of gelezen hebben over het risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon. De meeste ondervraagden geven aan daar iets over gehoord/gezien te hebben via de radio en t.v. (77%). Ongeveer de helft heeft iets gelezen in de krant en / of in een folder. Als andere bronnen worden nog genoemd: tijdschrift (33%); poster(13%); familie (16%); via een arts(13%) en voorlichting op het werk (17%).

3.2.2. Steun vanuit omgeving

Ongeveer een derde van de ondervraagden geeft aan nooit met collega's te praten over het treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon. Twaalf procent van de ondervraagden zegt vaak met collega's over het onderwerp te praten en 56% soms. In de huiselijke kring (in het gezin of met familie) komt het onderwerp vaker ter sprake: ruim 20% praat er thuis regelmatig over en 64% soms.

De meeste respondenten (60%) geven aan niet door anderen aangemoedigd te worden om op de huid te letten; 11% wordt daartoe regelmatig aangemoedigd en 29% soms.

Dertig procent voelt zich gestimuleerd zich te beschermen tegen de zon als ze het collega's ook zien doen; slechts 4% voelt zich daarin gestimuleerd door familieleden.

Voor de overigen maakt het niets uit of anderen het wel of niet doen.

3.2.3. Risicoperceptie en risicovermijding

Na afloop van de actie 'Kijk uit voor je huid' vindt bijna 30% van de ondervraagden dat zij te veel in de zon zijn. Een kwart twijfelt daaraan; 45% vindt dat zij niet te veel in de zon zijn. Deze percentages komen ongeveer overeen met de gevonden percentages bij medewerkers in de (wegen)bouw. Als men zich vergelijkt met mensen die niet buiten werken, dan denkt 51% een grotere kans te hebben op het krijgen van huidkanker, 41% een zelfde kans en 8% een kleinere kans. Ook deze percentages zijn vergelijkbaar met die van medewerkers in de (wegen)bouw.

Gemeente- medewerkers zijn wel in sterkere mate van mening dat zij zelf veel kunnen doen om die kans zo klein mogelijk te houden: 65% denkt dat te kunnen zonder zich daar veel voor in te hoeven spannen; 20% alleen met een grote inspanning en 15% denkt daartoe zelf geen mogelijkheden te hebben.

Evenals dat is gedaan voor medewerkers in de (wegen)bouw wordt in tabel 9 een overzicht gegeven van de antwoorden op de vraag hoe men zelf mogelijkheden ziet tot het beperken van het risico op huidkanker vanwege teveel blootstelling aan de zon.

Tabel 9 : Inschatting van eigen mogelijkheden tot het beperken van het risico op huidkanker door te veel blootstelling aan de zon (n=77)

uitspraak	ja, heel goed c.q. heel erg	nee, nauwelijks	nee, niet
Is het voor u mogelijk om uw werk zo in te delen dat u tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt?	15%	47%	38%
Is het voor u lastig om ook bij warm weer een overall of een lange broek en een shirt met lange mouwen te dragen?	60%	28%	12%
Is het voor u lastig om tijdens het werk regelmatig zonnebrandcrème te gebruiken?	27%	47%	27%
Is het voor u lastig om op het werk steeds een helm of een pet met een klep te dragen?	52%	27%	21%

Uit tabel 9 wordt duidelijk dat men ten aanzien van de eigen mogelijkheden die men heeft om het risico op huidkanker zoveel mogelijk te beperken, de meeste problemen ziet in het dragen van beschermende kleding. Anders dan bij medewerkers in de (wegen)bouw geven gemeente-medewerkers daarentegen weer betere mogelijkheden te zien om het werk zodanig in te delen dat men tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt en in het insmeren met zonnebrandcrème.

3.2.4. Treffen van beschermende maatregelen tegen de zon

Buitenwerkers bij de gemeenten geven in 35% van de gevallen s'zomers altijd een shirt / overhemd met lange mouw te dragen; 28% doet dat alleen als het niet te warm is en 38% doet dat nooit. Het percentage medewerkers dat dat nooit doet ligt aanzienlijk hoger dan bij medewerkers in de (wegen)bouw. Anders is dat waar het dragen van een overall of een broek met lange pijpen betreft. Bijna driekwart van de ondervraagden zegt deze s'zomers altijd te dragen en 14% als het niet te warm is.

Het dragen van een pet of helm is echter weer meer gemeengoed in de (wegen)bouw. Terwijl na de campagne medewerkers in de (wegen)bouw in ongeveer de helft van de gevallen aangeven altijd een pet te dragen, bedraagt dit percentage bij gemeente medewerkers slecht 19%. Bijna driekwart van de ondervraagden draagt nooit een pet.

Voor wat betreft het insmeren met zonnebrandcrème, doen de gemeente-medewerkers het

weer wat beter: 38% van de ondervraagden zegt zich een paar keer per dag in te smeren; 15% één keer per dag; 33% soms en 15% nooit. Ook in deze onderzoeksgroep houdt niemand zich aan het advies zich elke twee uur in te smeren.

Voor zover men weet welke factor zonnebrandcrème men gebruikt (64%), geeft 47% aan een factor tussen 10 en 15 te gebruiken, eveneens 47% gebruikt een factor lager dan 10 en 6% een factor hoger dan 15.

Bijna 60% van de ondervraagden zegt wel eens te verbranden doordat men te lang in de zon is geweest. Bij 10% gebeurt dat per zomer meerdere keren, bij de helft per zomer één keer.

Tenslotte geeft de tweederde van de ondervraagden aan wel eens op afwijkingen in de huid te letten die kunnen wijzen op huidkanker; 15% doet dat regelmatig, 51% doet dat soms.

3.3. Resultaten uit onderzoek bij medewerkers in de 'agrarische sector'

Ter beantwoording van de derde vraagstelling van het onderzoek is een schriftelijke enquête gehouden onder buitenwerkenden in de groenvoorziening en de bosbouw ¹⁷.

De derde vraagstelling luidt: hoe staat het met kennis, houding en gedrag bij buitenwerkenden in de agrarische sector t.a.v. het vermijden van risico's van blootstelling aan UV uit zonlicht en in hoeverre ziet men mogelijkheden om deze risico's te vermijden.

In onderstaande wordt een antwoord op deze vraagstelling gegeven.

Het onderzoek onder medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw is vooral bedoeld om een beeld te krijgen van het draagvlak dat bestaat in deze sector voor eventuele toekomstige activiteiten in het kader van 'Kijk uit voor je huid'. Daarom zijn naast analyses op de beschreven doelgroep nog enkele aanvullende analyses verricht:

- de vragenlijst t.b.v. medewerkers in de groenvoorziening (en bosbouw) en die van de voormeting onder medewerkers in de (wegen)bouw is identiek. Dat biedt de mogelijkheid om de antwoorden tussen beide typen medewerkers te vergelijken. Door bijvoorbeeld een vergelijking te maken van opvattingen over het onderwerp 'Kijk uit voor je huid' tussen beide groepen, kan onder meer worden vastgesteld in hoeverre zij qua uitgangspositie (**vóór de interventie**) overeenkomen.
- Binnen de groep gemeente-medewerkers (n=77) zijn 22 medewerkers werkzaam in de groenvoorziening. Deze gegevens van deze 'subgroep' zijn vergeleken met die van de overige respondenten in de gemeente-onderzoeksgroep. Op deze wijze kan nagegaan worden in hoeverre er eventuele verschillen bestaan onder medewerkers in de groenvoorziening en andere 'buitenwerkers' **na de interventie**.

¹⁷ Zie ook bijlage 3.

3.3.1. Aandacht voor en houding t.o.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid en maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon

Aandacht voor veiligheid, gezondheid en bescherming van de huid op het werk

Ook medewerkers in de groenvoorziening zijn het eens met de stelling dat aandacht voor veiligheid (98%) en gezondheid (100%) op de werkplek een goede zaak is en aandacht behoeft. Ruim 57% van de ondervraagden zou het verder terecht vinden als er op het werk aandacht zou worden besteed aan stoppen met roken en 84% vindt het terecht als er aandacht wordt geschonken aan alcoholgebruik op het werk.

De mate waarin men het terecht vindt om aandacht voor bescherming van de huid tegen de zon op het werk te besteden verschilt niet van de andere onderzochte beroepsgroepen: 95% van de ondervraagden vindt aandacht voor dat onderwerp terecht. De mate waarin dat nu gebeurt wordt door de meeste ondervraagden als onvoldoende bestempeld. Slechts 12% is van mening dat op het werk voldoende aandacht aan het onderwerp wordt besteed.

Houding t.a.v. het treffen van maatregelen

Bescherming van de huid tegen teveel zon wordt door de meeste (80%) medewerkers in de groenvoorziening primair tot hun eigen verantwoordelijkheid gerekend. Ruim 40% vindt dat (ook) een taak van de werkgever en ruim een kwart een taak van de overheid.

De houding ten opzichte van voorlichting over huidkanker op het werk is positief: 88% van de respondenten is het oneens met de uitspraak dat voorlichting daarover op het werk overdreven is.

Hoewel ruim drie kwart van de ondervraagden zich er wel van bewust is dat veel in de zon zijn niet goed is voor de gezondheid, geeft ook 85% aan dat bruin worden hen een goed gevoel geeft.

Medewerkers in de groenvoorziening geven in 50% van de gevallen aan goede mogelijkheden te zien op het werk om zich tegen de zon te beschermen.

Dat wil niet zeggen dat men de beschermende maatregelen die men kan treffen ook allemaal als even plezierig ervaart. Zo is 83% van de ondervraagden van mening zich door het dragen van beschermende kleding in het werk ongemakkelijk en zweterig te voelen. Ook geeft ruim de helft van de ondervraagden aan door het gebruik van zonnebrandcrème een vette en plakkerige huid te krijgen. Bijna een kwart is van mening dat men van vaak en lang een pet dragen kaal wordt.

Eerdere ervaringen met informatie over relatie zon en huidkanker

Ook aan medewerkers in de groenvoorziening is gevraagd of zij hierover al eens eerder iets gezien, gehoord of gelezen hebben over het onderwerp.

Tabel 10 geeft een overzicht van de antwoorden op deze vraag.

Tabel 10: Heeft u wel eens iets gezien, gehoord of gelezen over het risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon?

Bron	(n=41) %
op radio / tv	85.4
in de krant	78.0
in een tijdschrift	41.5
in een folder	31.7
van familie / kennissen	17.1
van een arts	9.8
op het werk	17.1
anders, nl. op school	2.4

De tabel laat zien dat de meeste ondervraagden al eerder op een of andere manier in aanraking zijn gekomen met informatie over de relatie zon en huidkanker. Zelfs wat vaker dan medewerkers in de (wegen)bouw bij de voormeting. Met name artikelen in de krant en aandacht op radio en t.v. zijn niet onopgemerkt gebleven.

Opvallend is dat 17% van de ondervraagden op het werk iets gezien, gehoord of gelezen heeft over het onderwerp.

3.3.2. Kennis over invloed van de zon op de huid

In tabel 11 is, evenals dat gedaan is voor medewerkers in de (wegen)bouw en bij gemeenten, een overzicht opgenomen van het percentage juiste antwoorden dat is gegeven op een zevental kennisvragen.

**Tabel 11: Kennis over de invloed van de zon op de huid
(percentage juiste antwoorden)**

uitspraak	% (n=41)
Mensen met een lichte huid krijgen eerder huidkanker dan mensen met een donkere huid (juist)	23%
Te veel blootstelling aan de zon beschadigt de huid (juist)	83%
Als je huid rood wordt door de zon is dat niet schadelijk, als je hem maar niet voelt (onjuist)	59%
Huidkanker is de meest voorkomende vorm van kanker in Nederland (juist)	28%
Zonnebrandmiddelen beschermen je huid tegen beschadiging door de zon (juist)	85%
Als je regelmatig onder de zonnebank gaat, ben je beter beschermd tegen verbranding in de echte zon (onjuist)	56%
Huidkanker is een aandoening die alleen maar in sommige families voorkomt (onjuist)	76%

De tabel laat zien dat medewerkers in de groenvoorziening met name t.a.v. het risico dat men loopt op het krijgen van huidkanker en t.a.v. het voorkomen van huidkanker in Nederland relatief het minst op de hoogte zijn. Voor wat betreft de overige aspecten lijkt men reeds over een redelijk kennisniveau te beschikken.

3.3.3. Steun vanuit omgeving

Voor wat betreft de mate waarin de ondervraagden aangeven met collega's over bescherming van de huid tegen de zon te praten, zijn zij vergelijkbaar met respondenten in de (wegen)bouw en bij gemeenten. Ruim de helft geeft aan er soms (49%) of regelmatig (5%) over te praten; 46% praat er nooit over met collega's. Thuis komt het onderwerp wat meer ter sprake: 5% praat er thuis regelmatig over en 62% soms. Ongeveer de helft van de respondenten wordt door anderen aangemoedigd om op de huid te letten. In de meeste gevallen gaat het daarbij om familieleden en in enkele gevallen om collega's. Als men ziet dat anderen zich beschermen tegen de zon, dan werkt dat voor bijna een derde van de respondenten stimulerend op hun eigen gedrag. Familieleden spelen, naar hun zeggen, daarin geen rol. Voor 68% heeft het gedrag van anderen in dezen geen invloed op hun eigen gedrag. Thuis, in het gezin of met familie wordt er wat meer over het onderwerp gesproken: bijna tweederde van de ondervraagden geeft aan er soms (57%) of regelmatig (7%) over te praten.

Ruim een derde zegt door anderen aangemoedigd te worden op de huid te letten. In de meeste gevallen betreft het aanmoedigingen door de partner of door andere gezins- of familieleden.

De meeste respondenten zeggen zich (voor de actie) niet erg te laten leiden door wat anderen doen. Tenslotte geeft een kwart van de ondervraagden aan in hun omgeving iemand te kennen die huidkanker heeft (gehad).

3.3.4. Risicoperceptie en risicovermijding

Ook medewerkers in de groenvoorziening is gevraagd of zij van mening zijn dat ze te veel in de zon verblijven: 39% van de ondervraagden is van mening dat dat het geval is, 27% twijfelt daar aan. Veel sterker dan de respondenten in de (wegen)bouw en bij gemeenten zijn zij van mening dat zij, in vergelijking met mensen die niet buiten werken, een grotere kans hebben op het krijgen van huidkanker. Bijna driekwart van de ondervraagden is van mening een hogere kans te hebben, 22% een zelfde kans en 5% een kleinere kans.

Ruim 60% van de ondervraagden is tegelijkertijd van mening dat zij zonder veel inspanning zelf veel kunnen doen om die kans zo klein mogelijk te houden. Ruim 29% acht zich daartoe in staat, maar alleen met grote inspanning en de overige 10% denkt dat zij geen bijdrage kunnen leveren aan het beperken van de kans op het krijgen van huidkanker.

Voor wat betreft de wijze waarop men het risico op het krijgen van huidkanker door te veel blootstelling aan de zon kan vermijden worden de antwoorden van de respondenten in tabel 12 samengevat.

Tabel 12 : **Inschatting van eigen mogelijkheden tot het beperken van het risico op huidkanker door te veel blootstelling aan de zon (n=41)**

uitspraak	ja, heel goed c.q. heel erg	nee, nauwelijks	nee, niet
Is het voor u mogelijk om uw werk zo in te delen dat u tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt?	5%	61%	34%
Is het voor u lastig om ook bij warm weer een overall of een lange broek en shirt met lange mouwen te dragen?	69%	26%	5%
Is het voor u lastig om tijdens het werk regelmatig zonnebrandcrème te gebruiken?	34%	51%	15%
Is het voor u lastig om op het werk steeds een helm of een pet met een klep te dragen?	33%	48%	20%

Voor de meeste respondenten in de groenvoorziening geldt dat het nauwelijks tot niet mogelijk is om het werk zo in te delen dat men tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt. Slechts 5% van de ondervraagden ziet daartoe goede mogelijkheden. Bijna 70% van de ondervraagden ervaart het dragen van een overall of een lange broek en shirt met lange mouwen als lastig. Minder problemen heeft men met het dragen van een pet of het regelmatig gebruiken van zonnebrandcrème. Het 'als lastig' ervaren van het treffen van maatregelen wil niet automatisch zeggen dat men het 'gewenste' gedrag ook niet vertoont. In de volgende paragraaf wordt daarop nader ingegaan.

3.3.5. Treffen van beschermende maatregelen tegen de zon

Hoewel bijna 70% van de ondervraagden in de groenvoorziening aangeeft het lastig te vinden om ook bij warm weer een overall of een broek met lange pijpen en een shirt met lange mouwen te dragen, geeft 58% van de ondervraagden altijd een overall (of broek met lange pijpen te dragen). Een derde van de ondervraagden doet dat alleen als het niet (te) warm is.

Het dragen van een shirt met lange mouwen wordt wat minder gedaan: 30% van de ondervraagden zegt dat vrijwel nooit te doen, 28% altijd en de overigen alleen als het niet (te) warm is.

Ook het dragen van een pet ter bescherming tegen de zon tijdens het werk is bij de ondervraagden geen gemeengoed: 60% geeft aan dat nooit te doen, 20% altijd en de overige 20% als het niet warm is.

Het werk zo indelen dat men zoveel mogelijk in de schaduw werkt wordt weliswaar als lastig ervaren, het wordt door 70% van de ondervraagden wel af en toe geprobeerd. Acht procent geeft aan het vaak te proberen en de overige 22% doet daar geen pogingen toe.

Insmeren met zonnebrandcrème op het werk tenslotte wordt door 37% van de ondervraagden nooit gedaan. De 63% van de respondenten die zeggen dat wel te doen, doen dat met wisselende frequentie. Slechts 2% geeft aan zich in te smeren met de 'gewenste frequentie' ; elke twee uur. Bijna 30% smeert zich een paar keer per dag in; 12% één keer per dag en 20% soms, maar niet iedere dag.

Voor zover men zonnebrandcrème gebruikt, geven de respondenten aan (gemiddeld) factor 12 te gebruiken. Een derde van de ondervraagden weet niet welke factor zij gebruiken.

Bijna 20% van de ondervraagden zegt per zomer meerdere keren te verbranden doordat men te lang in de zon is geweest. Bij tweederde van de respondenten gebeurt dat per zomer hooguit één keer en bij de overige 15% nooit.

Tenslotte geeft bijna 60% van de ondervraagden aan wel eens op afwijkingen in de huid te letten die kunnen wijzen op huidkanker; 12% doet dat regelmatig, 46% doet dat soms.

3.3.6. Verschillen tussen medewerkers in de groenvoorziening en andere 'buitenwerkers'?

Zoals hiervoor is aangegeven is het onderzoek onder medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw vooral bedoeld om een beeld te krijgen van het draagvlak dat bestaat in deze sector voor eventuele toekomstige activiteiten in het kader van 'Kijk uit voor je huid'. Vooralsnog lijkt dat draagvlak aanwezig. Dat uit zich met name in het gegeven dat 95% van de ondervraagden het terecht zou vinden als er op het werk aandacht aan bescherming van de huid tegen de zon zou worden besteed en uit het gegeven dat slechts 12% van de ondervraagden vindt dat daar op dit moment voldoende aandacht aan besteed wordt. Ter aanvulling op de gegevens die onder medewerkers in de groenvoorziening zijn verzameld en in bovenstaande paragrafen zijn beschreven, zijn de antwoorden op de vragen van medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw (n=41) en die van de voormeting onder medewerkers in de (wegen)bouw (n=244) met elkaar vergeleken. Door een dergelijke vergelijking te maken kan enigszins een beeld worden verkregen van de mate waarin beide groepen in hun uitgangspositie (vóór de interventie) van elkaar verschillen. Zouden deze verschillen bestaan dan zou dat consequenties kunnen hebben voor de wijze waarop activiteiten gericht op het bevorderen van aandacht voor 'Kijk uit voor je huid' voor buitenwerkers in de groenvoorziening en bosbouw ingericht moeten worden. In tabel 13 worden de resultaten van deze vergelijking (met behulp van Chi-kwadraat toetsen) beschreven.

Tabel 13: Verschillen tussen medewerkers in de (wegen)bouw en medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw vóór acties in het kader van 'Kijk uit voor je huid'

verschillen t.a.v.:	(wegen)bouw	groenvoorz.	p-waarde
leeftijd	40 (gem.)	30 (gem.)	.000
kennis (zonnebank)	-	+	.002
voorlichting huidkanker zinvol	-	+	.04
veronderstelde eigen risico	-	+	.01
eigen mogelijkheden om kans te verkleinen	-	+	.02
mogelijkheid om werk zelf in te delen	-	+	.002
mogelijkheid om crème te gebruiken	-	+	.009
smeert zich al in met crème	-	+	.005

De tabel laat zien dat medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw op een aantal punten vóór de interventies in het kader van de actie 'Kijk uit voor je huid' wat positiever scoren dan medewerkers in de (wegen)bouw¹⁸.

¹⁸ Met 'wat positiever' wordt bedoeld: meer in de door de actie 'Kijk uit voor je huid' beoogde richting. De plussen en de minnen in de tabel duiden overigens uitsluitend op een relatief verschil

Zo weten meer medewerkers in de groenvoorziening dan in de (wegen)bouw dat het regelmatig onder de zonnebank liggen geen extra bescherming geeft tegen de 'echte zon'. Verder geldt voor eerstgenoemde groep (in vergelijking met de groep ((wegen)bouwers) dat :

- men minder vaak van mening is dat voorlichting over huidkanker op het werk overdreven is
- men vaker aangeeft de eigen kans op huidkanker (in vergelijking met mensen die binnen werken) hoger in te schatten,
- men meer mogelijkheden ziet zich tegen de zon te beschermen
- men zich al vaker insmeert met zonnebrandcrème

Opgemerkt moet worden dat de medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw gemiddeld jonger zijn. Verder geldt voor de eerste groep dat zij al vaker iets in de krant hebben gelezen over het onderwerp ($p=.005$) dan de groep (wegen)bouwers en zo in zekere zin al aan een 'interventie' hebben blootgestaan. Laatste is te verklaren vanuit het feit dat medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw in september 1996 het enquête-formulier hebben ingevuld en de medewerkers in de (wegen)bouw in mei 1996 (voormeting).

Binnen de onderzoeksgroep 'gemeente-medewerkers' zijn 22 respondenten werkzaam in de groenvoorziening. De gegevens van deze groep zijn vergeleken met de gegevens van de groep 'overige buitenwerkers' in gemeenten, om zo na te gaan of er verschillen in beide groepen bestaan **na de interventie**.

Uit de analyses komt naar voren dat de subgroep medewerkers in de groenvoorziening significant ($p=.02$) vaker vindt dat ze zelf te veel in de zon zijn. Zij vinden overigens ook dat zij meer mogelijkheden hebben om hun werk zelf in te delen ($p=.009$). Voor wat betreft de overige variabelen verschillen medewerkers in de groenvoorziening en 'overige buitenwerkers' bij gemeenten niet van elkaar.

Hoofdstuk 4

Procesevaluatie: implementatie van en waardering voor activiteiten

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste resultaten van de gegevens die verzameld zijn in het kader van de procesevaluatie. Daarmee worden al die gegevens bedoeld die iets zeggen over de wijze waarop de actie verlopen is en hoe deze door betrokkenen gewaardeerd is¹⁹.

4.2. Methode

Voorafgaand aan de actie zijn gesprekken gevoerd met contactpersonen (meestal arbocoördinatoren, personeelsfunctionarissen) van betreffende bedrijven / gemeenten²⁰.

In deze gesprekken is nagegaan:

- in hoeverre er een draagvlak bestaat / verkregen kan worden voor voorlichting rond 'Kijk uit voor je huid'
- in hoeverre activiteiten inpasbaar zijn in het bedrijfsgezondheids- c.q. arbobeleid
- hoe vorm en inhoud kan worden gegeven aan communicatieve activiteiten, gelet op de bestaande communicatiestructuur en gelet op het algemene kader van arbozorg in het bedrijf. Uitgangspunt is dat zoveel mogelijk aangesloten wordt bij de in het bedrijf bestaande voorlichtings- en communicatiestructuur.

Tijdens de actie zijn bij Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw gesprekken gevoerd op bouwplaatsen met uitvoerende medewerkers. Verder is door middel van een korte schriftelijke vragenlijst tijdens de uitvoering van de actie bij alle uitvoerders van Heijmans Wegenbouw en arbo-coördinatoren, bedrijfsleiders en uitvoerders van Wilma Bouw op de bij de actie betrokken bouwplaatsen geïnventarieerd:

- wat goed verliep tijdens de actie
- wat minder goed verliep
- wat eventuele suggesties zijn voor bijstelling op basis van het verloop van de actie

Na afloop van de actie is met behulp van schriftelijke vragenlijsten geïnventarieerd wat men van de actie als geheel vond en hoe men de specifieke onderdelen daarin heeft gewaardeerd.

¹⁹ Zie ook bijlage 4.

²⁰ De gesprekken voorafgaand aan de actie waren bij Wilma Bouw van beperkte aard. In 1995 is de gang van zaken bij Wilma Bouw reeds uitvoerig in beeld gebracht. Deze wijkt voor 1996 niet af.

4.3. Resultaten

In deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten uit het kwalitatieve onderzoek samengevat. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen bevindingen bij medewerkers in de (wegen)bouw en bij medewerkers in gemeenten.

4.3.1. Activiteiten : bedrijven in de (wegen)bouw én gemeenten

(Wegen)bouw

Bij Heijmans Wegenbouw en Wilma bouw is het hele pakket van maatregelen geïntroduceerd. Dat wil zeggen, dat naast voorlichting ook beschermende kleding is verstrekt aan (een beperkt aantal) werknemers en zonnebrandcrème beschikbaar is gesteld. Bij een beperkt aantal werknemers van Wilma Bouw is een uitgebreid kledingpakket verstrekt (volgens de Procloth-lijn van Ten Cate). Bij beide bedrijven is in de voorbereiding een pakket voorlichtingsmaterialen samengesteld voor zowel het leidinggevend kader als voor de werknemers (folders en stickers). Om de interventie zo reëel mogelijk uit te voeren, is van te voren afgesproken dat de voorlichtingsactiviteiten zo veel mogelijk door de bedrijven zelf uitgevoerd zouden worden. Hierbij moest ook zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de bestaande communicatiekanalen, voorlichting- en instructieprocedures.

De campagne bij **Heijmans Wegenbouw** is officieel door de directie op één der projecten gestart met ruime aandacht van (lokale) pers en met interne publikaties, posters en het verstrekken van T-shirts en crème.

Het leidinggevend kader is mondeling door het NIA voorgelicht over de doelstelling en de inhoud van de actie (en het onderzoek).

De coördinatie van de uitvoering van de actie berustte bij de arbo-coördinator / veiligheidskundige.

De drie rayons waarin de actie is gevoerd, verschilden nogal wat betreft het arbo-beleid en de communicatiestructuur. Het karakter van de interventies was dan ook verschillend:

- . bij stratenmakers van Wegenbouw van Breugel-Smulders is voorlichting gegeven in de gebruikelijke 'ochtendbriefings' vóór de start van de werkzaamheden,
- . in rayon Den Bosch is voorlichting gegeven tijdens een speciaal belegde personeelsbijeenkomst door de bedrijfsleider,
- . in rayon Barendrecht is voorlichting gegeven in de reguliere 'toolbox-meetingen' die in het kader van de VCA-certificering maandelijks gehouden moeten worden.

Heijmans Wegen- en Waterbouw kent een arbo-beleid dat zich ontwikkelt tot een managementsysteem, waarbij binnen enige tijd alle bedrijfsonderdelen VCA-gecertificeerd zullen zijn.

Bij **Wilma Bouw** zijn, evenals in 1995, de arbo-coördinatoren van drie rayons ingeschakeld. De afdeling PR heeft de actie met steun van deze arbo-coördinatoren geleid.

Naast de actie 'Kijk uit voor je huid' is gelijktijdig de proef van Ten Cate met de nieuwe werkkleding (Procloth) uitgevoerd.

De actie is van start gegaan met een 'kick-off' op een bouwplaats in de omgeving van Den Haag. Deze was evenals in 1995 omgeven met veel publicitaire impact. Een lokale tweede kick-off vond plaats in Noord-Nederland.

Opzet bij de voorlichting was de direct leidinggevendenden (uitvoerders) te laten communiceren met hun werknemers. Hiervoor is bij Wilma een formele structuur aanwezig, maar deze bleek in de praktijk toch niet altijd zo te worden uitgevoerd. De kwaliteit van het werkoverleg/ploegoverleg is uiteenlopend en afhankelijk van de leidinggevende.

Het draagvlak en de medewerking bij het uitvoeren van de activiteiten was in elk geval in beide bedrijven groot.

In de gemeenten Ridderkerk en Zevenaar is het onderwerp 'Kijk uit voor je huid' op de agenda gekomen, omdat de Arbodienstmedewerkers het in de RI&E (risico-inventarisatie en -evaluatie) hebben aangekaart. Daarin is geadviseerd het onderwerp prioriteit te geven. De gemeenten hebben het vervolgens in hun arbojaarplan opgenomen.

Ook in de twee deelnemende gemeenten waren er enkele verschillen in de wijze waarop invulling is gegeven aan de actie 'Kijk uit voor je huid'.

Zo is er in de gemeente Ridderkerk voorafgaand aan de start van de actie een voorlichtingsbijeenkomst georganiseerd, waarin het doel van de actie is toegelicht door de RBGD (ARBO-dienst)en waarin verduidelijkt is hoe men zelf een bijdrage kan leveren aan bescherming van de huid tegen overmatige blootstelling aan de zon.

Deze bijeenkomst vond op 25 juni plaats.

Daaropvolgend is in deze gemeente voorlichting gegeven door middel van het door het KWF beschikbaar gestelde foldermateriaal, posters en stickers en door het besteden van aandacht aan de actie in het personeelsblad. Verder is aan alle werknemers voor privégebruik een flacon zonnebrandcrème uitgereikt, waarvan de eerste werd overhandigd door de burgemeester. Verder is met de RBGD afgesproken dat in het periodiek arbeidsgneeeskundig onderzoek (PAGO) aandacht zal worden besteed aan UV-blootstelling / vroege symptomen van huidkanker.

De start van de hierboven beschreven activiteiten vond in Ridderkerk op 22 juli plaats. De belangrijkste reden voor het uitstel van de start, die aanvankelijk begin juli gepland was, was het slechte weer. Hoewel het ook bij wisselvallig / gedeeltelijk bewolkt weer belangrijk is om crème te smeren²¹, is er toch voor gekozen om de actie te starten op het moment dat het weer verbeterde.

In de gemeente Zevenaar zijn, naast het verstrekken van crème en het geven van voorlichting ook T-shirts uitgedeeld. Op de start bijeenkomst op 26 juni is een introductie

²¹ Drift, D.W.v.d., De risico's van UV-straling bij buitenwerkers.
Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA. Amsterdam, februari 1996.

gegeven door het hoofd Openbare Werken en is een ervaringsverhaal gepresenteerd door een Arbo-dienstmedewerkster wier man een melanoom heeft gehad. Verder is in de plaatselijke pers melding gemaakt van de actie. Voor wat betreft schriftelijke communicatiekanalen wordt aandacht aan het onderwerp besteed in het personeelsblad, in nieuwsbrieven en op prikborden. Tenslotte zijn er posters op vuilniswagens geplakt. Alle buitenwerkers hebben voorts bij hun loonstrookje een sticker met tips meegestuurd gekregen.

4.3.2. Draagvlak en inpasbaarheid in bedrijfsgezondheids- c.q. arbobeleid : (wegen)bouwbedrijven én gemeenten

Kijk uit voor je huid algemeen

In het algemeen kan gesteld worden dat het draagvlak voor de activiteiten die in het kader van 'Kijk uit voor je huid' plaatsvinden groot is. Vooralsnog bestaat er de bereidheid bij bedrijfs- en gemeentelijk management en arbocoördinatoren om activiteiten in het kader van 'Kijk uit voor je huid' een structureel onderdeel te laten zijn van het ARBO-beleid. Dit manifesteert zich onder meer door opname van de activiteiten in het ARBO-jaarplan. 'Vooralsnog', omdat veel afhangt van de mate waarin de actie door werknemers gewaardeerd wordt en ook op langere termijn als een belangrijk aandachtsveld wordt gezien. Ook indien de actie structureel wordt ingepast in het activiteitenpakket van de verschillende bedrijven / gemeenten in het kader van Veiligheid, Gezondheid en Welzijn, dan blijft nog de vraag in welke mate dat zal geschieden.

Daarbij kunnen financiële afwegingen een rol spelen, maar ook de haalbaarheid van het verplicht opleggen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon. Beschermende kleding is bijvoorbeeld nu al verplicht in de wegenbouw. Het bij Heijmans gehanteerde 'disciplinair toezicht' (waarin een reeks van gedragsregels worden beschreven voor werknemers) is daarop van toepassing. De vraag is echter tegelijkertijd in hoeverre toezicht op een dergelijk onderwerp te effectueren is. Werknemers moeten ook gemotiveerd blijven. Dat lukt niet wanneer ze verplicht gesteld worden om bij 33 graden Celcius in een drie meter diepe sleuf een shirt en een lange broek te dragen.

Beschermende maatregelen

Zoals hiervoor reeds is aangegeven, is het dragen van beschermende kleding op zich een maatregel waar het nut wel van ingezien wordt, maar die, afhankelijk van de omstandigheden, niet altijd als realiseerbaar wordt gezien. Zo is het dragen van een lange broek voor sommigen een vanzelfsprekendheid (bijv. bij stratenmakers, medewerkers openbare werken bij gemeente), maar voor anderen weer juist niet. Datzelfde geldt voor het gebruik van crème en dragen van een pet. Werken in de schaduw wordt door sommigen zoveel mogelijk gedaan (woningbouw), maar is voor anderen onuitvoerbaar (groenvoorziening, wegenbouw).

Van groot belang is dat de kleding die verstrekt wordt van hoge kwaliteit is. De bereidheid om dergelijke kleding te dragen lijkt toe te nemen als deze zich onderscheidt van

'gewone kleding'. Zo wordt de 'speciale PROCLOTH'-kleding meer gewaardeerd dan de overige verstrekte kleding (shirts en petjes) die verschillende malen als 'te dik en te warm' wordt aangemerkt.

Soms laat ook de 'speciale kleding' te wensen over. Verschillende malen zijn klachten geuit over de broek (die plakt) of over de maten van de kleding (te groot). De slijtvastheid van de shirts wordt ook niet altijd positief beoordeeld.

Belangrijk ten slotte is ook het 'gelijke monniken, gelijke kappen - principe'. Op verschillende bouwplaatsen hebben sommige werknemers de 'mooie kleding' gekregen en andere 'de gewone kleding'. Weer anderen hebben helemaal niets gekregen. Dat bevordert niet altijd de indruk dat het om een serieus onderwerp gaat en kan soms leiden tot een zekere aversie tegen de actie.

De verstrekte crème wordt op zich wel positief beoordeeld, maar lijkt niet in grote mate te zijn gebruikt. Soms is dat om reden dat insmeren met crème en werken in een stoffige omgeving zich niet laat combineren. Een andere belangrijke reden is echter het weer van afgelopen zomer dat niet erg uitnodigde tot het insmeren met zonnebrandcrème. Ook al is dan toch insmeren noodzakelijk, de acceptatie / motivatie bij werknemers is niet erg groot als het bewolkt weer is.

Voorlichting

De communicatiekanalen die in de verschillende bedrijven / gemeenten gebruikt zijn doorgaans goed geschikt om voorlichting te geven. Het door het KWF verstrekte materiaal vormt daar een goede aanvulling op. Over de introductie van de actie (kick-off) is men in het algemeen te spreken (hoewel er soms wat fout ging in de organisatie). De aandacht in de landelijke pers en op de t.v. wordt als heel positief ervaren.

Hoewel schriftelijk voorlichtingsmateriaal wel een ondersteunende rol kan vervullen bij het geven van informatie, komt uit de gesprekken naar voren dat persoonlijke gesprekken en groepsbijeenkomsten meer effect sorteren. De voorlichting moet in elk geval concreet zijn en aangeven wat de betekenis is van het treffen van beschermende maatregelen voor de betrokkenen zelf. Een vaak gehoorde opmerking is dat meer concreet moet worden ingegaan op de directe gevolgen van 'verkeerd gedrag'. De "MED-uitleg" bijvoorbeeld is erg algemeen. Wat meer aanspreekt is aangeven bij hoeveel dagen achterwege laten van beschermende maatregelen een buitenwerker 'aan zijn tax' zit.

Verder bestaat de indruk dat de voorlichting wat angstaanjagender mag. Expliciet wordt meerdere malen in gesprekken aangegeven dat de aandacht en het draagvlak vergroot kunnen worden als je de mensen laat schrikken. Ook aandacht geven aan de verantwoordelijkheid die men draagt voor gezin en kinderen wordt genoemd als stimulus tot het treffen van maatregelen.

Herhalen van informatie is belangrijk. Herhaalt men niet, dan verdwijnt het onderwerp weer van de agenda.

4.3.3. Waardering voor de actie : medewerkers in de (wegen)bouw én gemeente medewerkers

4.3.3.1. Algemeen

In het algemeen geven medewerkers in de (wegen)bouw waardering te hebben voor de actie 'Kijk uit voor je huid'. Meer dan de helft van de ondervraagden vindt de actie 'goed', 33% redelijk en zo'n 15% matig tot slecht. Medewerkers bij gemeenten zijn nog aanzienlijk positiever: driekwart van de ondervraagden vinden de actie 'Kijk uit voor je huid' goed, 18% redelijk en 8% matig tot slecht. Dit is des te opvallender gelet op het feit dat het 'interventiepakket' in de deelnemende gemeenten beperkter was dan in de deelnemende bouwplaatsen.

Slechts 9% van de respondenten in de (wegen)bouw en 5% van de medewerkers bij gemeenten geeft aan door de actie niet meer te weten te zijn gekomen, respectievelijk 69% en 47% geeft aan dat de actie een beetje en respectievelijk 22% en 48% veel aan hun kennis over bescherming van de huid te hebben toegevoegd.

Ongeveer een derde van de respondenten in de (wegen)bouw zegt door de actie meer beschermende maatregelen tegen de zon te zijn gaan nemen. Ook dit percentage ligt voor de groep 'gemeente-buitenwerkers' aanzienlijk hoger (57%). Medewerkers in de (wegen)bouw vinden in 60% van de gevallen dat zij al voldoende maatregelen treffen en meer beschermende maatregelen niet nodig te vinden, terwijl dat percentage bij gemeente medewerkers op 37% ligt.

4.3.3.2. Verstrekte informatie

Ook voor wat betreft de verstrekte informatie zijn de ondervraagde werknemers positief in hun oordeel, zij het dat medewerkers bij gemeenten positiever zijn in hun oordeel dan medewerkers in de (wegen)bouw. Geeft 42% van de respondenten in de (wegen)bouw aan de verstrekte informatie goed te vinden en 43% redelijk; medewerkers bij gemeenten 'scoren' daarbij respectievelijk 66% en 18%. Vijf procent van de respondenten in de (wegen)bouw en 1% van de respondenten bij gemeenten geeft aan geen informatie ontvangen te hebben.

Voor zover men de geboden informatie matig ((wegen)bouw: 9%; gemeenten: 14%) of slecht vindt (respectievelijk 2% en 1%), wordt als belangrijkste reden aangegeven dat deze weinig nieuws bevatte. Slechts enkele ondervraagden geven als reden dat zij de informatie onduidelijk vinden.

4.3.3.3. Beschermende kleding

Niet alle medewerkers op bouwplaatsen waar de actie Kijk uit voor je huid gevoerd is hebben beschermende kleding gekregen. Zo geeft een derde van de ondervraagden aan geen pet met nekflap te hebben gekregen, terwijl 13% geen T-shirt heeft gekregen.

Voor zover men wel een pet heeft gekregen zegt 30% deze ook vaak gedragen te hebben,

30% heeft hem soms gedragen en de overige 40% nooit. Als belangrijkste reden voor het niet dragen van de pet wordt het feit dat deze niet prettig zit genoemd. Bijna de helft noemt dat als belangrijkste reden voor niet dragen. Slechts 5% zegt het dragen van een pet niet nodig te vinden.

Voor zover men aangeeft een T-shirt te hebben gekregen, zegt ruim 60% deze ook vaak gedragen te hebben. Bijna 20% van de ondervraagden heeft het shirt nooit gedragen, de overigen soms. De belangrijkste redenen voor het niet dragen van het shirt is de pasvorm die niet goed was (8x genoemd). Ook geven verschillende respondenten aan dat één of twee shirts niet voldoende is.

Beschermende kleding (een T-shirt) is alleen aan medewerkers in de gemeente Zevenaar uitgereikt. Overigens geeft 62% van de ondervraagden in de gemeente Zevenaar het t-shirt nooit te hebben gedragen, 28% soms en 10% vaak. Als belangrijkste reden voor niet dragen geeft men aan dat het materiaal te dik is.

4.3.3.4. Crème

Ongeveer 20% van de respondenten in de (wegen)bouw aan wie zonnebrandcrème beschikbaar is gesteld heeft deze ook vaak gebruikt. Bij gemeente medewerkers is de crème meer gebruikt: 47% van de ondervraagden geeft aan deze vaak gebruikt te hebben. In beide groepen respondenten geeft ongeveer 40% van de respondenten de crème soms gebruikt te hebben.

Niet altijd blijkt de crème verstrekt te zijn. Van alle medewerkers uit de (wegen)bouw geeft 17% aan dat er geen crème verstrekt is.

De belangrijkste reden voor medewerkers in de (wegen)bouw om geen crème te gebruiken (door degenen die wel in de gelegenheid zijn gesteld) is dat men 'nooit crème gebruikt. Zestig procent van degenen die de crème niet hebben gebruikt geeft dat als reden. Voor ongeveer een kwart geldt dat ze de crème niet gebruiken, omdat deze onhandig aan te brengen is.

De belangrijkste reden voor gemeente-medewerkers om geen crème te gebruiken is dat deze te plakkerig is. Verder wordt in verschillende gevallen de slechte zomer als belangrijkste reden genoemd.

4.3.3.5. Elk jaar 'Kijk uit voor je huid'?

Vrijwel alle ondervraagden²² vinden de actie 'Kijk uit voor je huid' voor herhaling vatbaar. Ongeveer 90% van alle ondervraagden (in de wegenbouw en bij gemeenten) is van mening dat elk jaar aandacht aan het onderwerp besteed met worden, zij het dat niet iedereen alle onderdelen even noodzakelijk acht. Zo is 60% van de ondervraagden in de wegenbouw en 55% van de ondervraagden in twee gemeenten van mening dat voorlich-

²² Het betreft hier ondervraagden van Heijmans Wegenbouw.
Aan medewerkers van Wilma Bouw is /zijn deze vraag / vragen niet gesteld

ting elk jaar op de agenda dient te staan. Ongeveer tweederde van de medewerkers in de wegebouw en één derde (!) van de respondenten in de gemeenten is van mening dat elk jaar beschermende kleding verstrekt moet worden. Verder geeft 36% van de ondervraagden in de wegebouw en 63% van de ondervraagden in gemeenten aan het wenselijk te achten dat elk jaar zonnebrandcrème verstrekt wordt.

Hoofdstuk 5

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

5.1. Samenvatting

In Nederland worden jaarlijks 20.000 gevallen van huidkanker geconstateerd. De verspreiding ervan over de beroepsbevolking is niet bekend, maar bekend is dat personen die beroepshalve veel buiten zijn een groep met een hoger risico vormen.

Nederland telt ruim 500.000 buitenwerkenden, van wie zo'n 150.000 in de bouw, ruim 282.000 in de land- en tuinbouw, 65.000 in grond-, water- en wegenbouwkundige bedrijven en 7.500 in hoveniersbedrijven.

Deze bevindingen vormden voor het KWF in 1995 één van de aanleidingen om een proefproject op te zetten en zij heeft het NIA en ResCon gevraagd daartoe een interventieprogramma te ontwikkelen en de praktische bruikbaarheid daarvan te onderzoeken. In verband daarmee is gedurende de zomermaanden van 1995 op een tweetal bouwplaatsen van Wilma Bouw b.v. (Zoetermeer en Roermond) het programma 'Kijk uit voor je huid' uitgevoerd. In dit programma is er naar gestreefd bescherming tegen teveel UV-straling door de zon via het geven van voorlichting en het treffen van maatregelen te bevorderen en te integreren in het ARBO-beleid.

Er zijn voor bedrijven ruwweg drie redenen te noemen om werk te maken van bescherming van buitenwerkers tegen overmatige blootstelling aan UV-straling door de zon. Zo is er een bedrijfseconomische reden om aandacht aan het onderwerp te schenken. Aandacht aan de genoemde materie kan een bijdrage leveren aan het voorkómen van ziekteverzuim ten gevolge van acute verbranding van de huid of van verlaagde produktiviteit door verbranding van de huid. Een tweede reden om aandacht aan de materie te geven is het feit dat het een uiting genoemd kan worden van goed werkgeverschap. Een derde reden houdt verband met wettelijke verplichtingen. In het kader van de ARBO-wet dient de werkgever aandacht te besteden aan veiligheid, gezondheid en welzijn van de werknemer. Huidkanker is niet een ziekte die alleen op oudere leeftijd voorkomt. Cijfers wijzen uit dat de belangrijkste vormen van huidkanker ook op 'arbeidzame' leeftijd (15-65) voorkomen. Van de geregistreerde basaalcelcarcinomen in 1995 komt 36% voor in de leeftijdsgroep tussen 15 en 60 jaar. Van de geregistreerde plaveiselcelcarcinomen komt 16% voor in de genoemde leeftijdscategorie en 71% van de geregistreerde melanomen.

Op basis van een beperkte, kwalitatieve evaluatie, is geconcludeerd dat de activiteiten een zeer succesvol verloop hebben gehad. De reacties van de betrokken medewerkers van Wilma Bouw op de twee bouwlocaties waren overwegend zeer positief.

Gesteund door dit succes heeft het KWF besloten om de actie 'Kijk uit voor je huid' in de zomer van 1996 uit te breiden naar een aantal andere bedrijven met veel buitenwerkers, zoals de wegenbouw en de agrarische sector.

Gedurende de zomermaanden (1996) is op initiatief van het KWF in samenwerking met

het NIA door bedrijven en gemeentelijke diensten een reeks van samenhangende activiteiten uitgevoerd. Deze activiteiten betroffen zowel het treffen van voorzieningen als het geven van voorlichting geïntegreerd in het bedrijfs- ARBObeleid. Ze vonden plaats op een aantal bouwplaatsen van Wilma Bouw b.v., op een aantal bouwplaatsen van Heijmans Wegenbouw b.v. en in een tweetal gemeenten (Ridderkerk en Zevenaar).

De activiteiten zijn begeleid door middel van onderzoek. In dat onderzoek is zowel getracht vast te stellen wat het effect is van het uitvoeren van een aantal samenhangende interventies op het zongedrag van buitenwerkers (effect-evaluatie) als ook vast te stellen onder welke condities effecten optreden (proces-evaluatie).

Verder is, bij wijze van een eerste oriëntatie een inventariserend onderzoek uitgevoerd bij enkele bedrijven werkzaam in de groenvoorziening/ bosbouw (Tonsel Hovenviersbedrijven en Heidemij Realisatie). Belangrijkste doel van laatstgenoemd onderzoek was een eerste indruk te krijgen van de haalbaarheid van het introduceren van interventies m.b.t. 'Kijk uit voor je huid' in deze branche.

In hoofdstuk 1 van het rapport wordt wat nader ingegaan op bovengenoemde aanleiding.

In hoofdstuk 2 wordt het doel en de opzet van het onderzoek uiteengezet.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden bij een woningbouwbedrijf (Wilma Bouw b.v.), bij een wegenbouwbedrijf (Heijmans Wegenbouw b.v.), een tweetal gemeenten (met diverse typen buitenwerkers) en een tweetal bedrijven in de 'agrarische sector'

Het onderzoek heeft tot doel een antwoord te formuleren op een drietal vraagstellingen:

- a. wat zijn de effecten van deelname aan de actie 'Kijk uit voor je huid' op kennis, houding en gedrag van buitenwerkers m.b.t. het nemen van beschermende maatregelen tegen te veel zon
- b. hoe verloopt de implementatie van het programma en in hoeverre zijn medewerkers in betrokken bedrijven tevreden over (de verschillende onderdelen van) het programma.
- c. hoe staat het met kennis, houding en gedrag bij buitenwerkenden in de agrarische sector (groenvoorziening / bosbouw) t.a.v. het vermijden van risico's van blootstelling aan UV uit zonlicht en in hoeverre ziet men mogelijkheden om deze risico's te vermijden.

De eerste twee vraagstellingen zijn met name geformuleerd t.a.v. bedrijven in de woning- en wegenbouw en t.a.v. 'buitenwerkenden' in gemeenten. De vraagstellingen zijn er met name op gericht vast te stellen wat de effectiviteit is van (voorlichtings)activiteiten op het terrein van 'Kijk uit voor je huid' en hoe het effect (of het uitblijven ervan) verklaard kan worden. De derde vraagstelling heeft meer een inventariserend karakter en heeft tot doel vast te stellen wat de haalbaarheid is van toekomstige acties in de 'agrarische sector' (in het bijzonder de groenvoorziening / bosbouw).

De (empirische onderzoeks-)literatuur over de mogelijkheden om 'buitenwerkers' aan te zetten tot 'zonnbewust' gedrag is vrij beperkt. Beschikbare literatuur is voornamelijk afkomstig uit Australië en heeft met name betrekking op pogingen tot beïnvloeden van kennis, attitudes en gedrag bij het algemene publiek.

Uit het (schaarse) onderzoek dat op de werkplek is uitgevoerd komt naar voren dat het bevorderen van veiligheid en gezondheid op de werkplek meer en beter wordt gegarandeerd door het treffen van technische voorzieningen dan te vertrouwen op gedragsverandering door louter voorlichting.

Op basis van de geformuleerde vraagstellingen en bevindingen uit de literatuur zijn in het onderzoek onder alle genoemde bedrijven / gemeentelijke instellingen de volgende variabelen betrokken:

- achtergrondkenmerken: geslacht, leeftijd, functie, aantal jaren werkzaam in de betreffende functie, aantal uren dat men wekelijks in open lucht verblijft, huidtype
- houding: t.a.v. aandacht voor veiligheid en gezondheid op de werkplek (algemeen) en t.a.v. aandacht voor bescherming van de huid tegen de zon op het werk
- mate waarin men aangeeft eerder informatie over het onderwerp gezien of gehoord te hebben
- kennis
- risicoperceptie (veronderstelde kwetsbaarheid + eigen mogelijkheden om het risico te beperken)
- mate waarin men met anderen over het onderwerp praat en zich in gedrag door hen laat beïnvloeden
- treffen van beschermende maatregelen

Bij bedrijven en gemeentelijke instellingen waar de actie 'Kijk uit voor je Huid' heeft plaatsgevonden (Wilma Bouw, Heijmans Wegenbouw en de gemeenten Zevenaar en Ridderkerk) is verder nagegaan:

- wat de opvattingen zijn over de actie 'Kijk uit voor je huid' algemeen
- wat de veronderstelde leereffecten van de campagne zijn
- wat de waardering voor de specifieke onderdelen is.

De voor de beantwoording van de driedelige vraagstelling benodigde gegevens zijn verzameld door middel van schriftelijke vragenlijsten en mondelinge interviews.

Ten behoeve van de beantwoording van de **eerste vraagstelling** ('wat zijn de effecten van deelname aan de actie 'Kijk uit voor je huid' op kennis, houding en gedrag van buitenwerkers m.b.t. het nemen van beschermende maatregelen tegen te veel zon') zijn:

- bij Wilma Bouw in een drietal rayons en bij Heijmans Wegenbouw in een viertal rayons waarin de actie 'Kijk uit voor je huid' uitgevoerd zou worden alle medewerkers (in mei 1996) benaderd met het verzoek aan het onderzoek mee te doen. Een zelfde soort verzoek is gedaan aan medewerkers in één rayon van Wilma Bouw en in één rayon van Heijmans Wegenbouw die niet hebben deelgenomen aan de actie 'Kijk uit voor je huid'. In totaal zijn 224 medewerkers benaderd (76 in de aan de actie deelnemende rayons en 117 in rayons die niet aan de actie deelnemen. Op dezelfde wijze zijn medewerkers die hebben deelgenomen aan de voormeting,

eind augustus 1996 wederom met een dergelijk verzoek benaderd.

- in de gemeente Ridderkerk en Zevenaar respectievelijk 90 en 50 medewerkers in de buitendienst benaderd met het verzoek aan het onderzoek deel te nemen.

Het verzoek tot deelname omvatte het invullen en terugsturen van een schriftelijke vragenlijst (invultijd 15-20 minuten).

Ten behoeve van de **tweede vraagstelling** ('hoe verloopt de implementatie van het programma en in hoeverre zijn medewerkers in betrokken bedrijven tevreden over (de verschillende onderdelen van) het programma') zijn **voorafgaand aan de actie** gesprekken gevoerd met contactpersonen (meestal arbocoördinatoren, personeelsfunctionarissen) van betreffende bedrijven / gemeenten.

In deze gesprekken is nagegaan:

- in hoeverre er een draagvlak bestaat / verkregen kan worden voor voorlichting rond 'Kijk uit voor je huid'
- in hoeverre activiteiten inpasbaar zijn in het bedrijfsgezondheids- c.q. arbobeleid
- hoe vorm en inhoud kan worden gegeven aan communicatieve activiteiten, gelet op de bestaande communicatiestructuur en gelet op het algemene kader van arbozorg in het bedrijf. Uitgangspunt is dat zoveel mogelijk aangesloten wordt bij de in het bedrijf bestaande voorlichtings- en communicatiestructuur.

Tijdens de actie zijn bij Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw gesprekken gevoerd op bouwplaatsen met uitvoerende medewerkers. Verder is door middel van een korte schriftelijke vragenlijst tijdens de uitvoering van de actie bij alle uitvoerders van Heijmans Wegenbouw en arbo-coördinatoren, bedrijfsleiders en uitvoerders van Wilma Bouw op de bij de actie betrokken bouwplaatsen geïnventariseerd wat goed of minder verliep tijdens de actie.

Ten behoeve van de **derde vraagstelling** ('hoe staat het met kennis, houding en gedrag bij buitenwerkenden in de agrarische sector (groenvoorziening / bosbouw) t.a.v. het vermijden van risico's van blootstelling aan UV uit zonlicht en in hoeverre ziet men mogelijkheden om deze risico's te vermijden') zijn 100 medewerkers van Tonsel Hoveniersbedrijven en 25 medewerkers van Heidemij Realisatie benaderd met het verzoek éénmalig mee te doen aan een onderzoek door het invullen van een schriftelijke vragenlijst. De vragenlijst die daarvoor gebruikt is, is dezelfde als die van de voormeting bij Wilma Bouw en Heijmans Wegenbouw.

De respons op de voormeting bij medewerkers in de (wegen)bouw in rayons waar de actie 'Kijk uit voor je huid' is uitgevoerd (experimentele groep) bedraagt 70%. Van de medewerkers in de (wegen)bouw die niet zijn blootgesteld aan de actie, maar die wel verzocht zijn om mee te doen aan het onderzoek (controle groep) heeft bij de voormeting 75% een schriftelijke vragenlijst ingevuld. Deze, respectievelijk 156 (exp.groep) en 88 (controle groep) zijn een tweede keer benaderd met het verzoek mee te doen aan een nameting. Respectievelijk 86% en 94% gaven gehoor aan deze oproep.

Aan medewerkers bij gemeenten is gevraagd een vragenlijst in te vullen na afloop van de actie 'Kijk uit voor je huid'. De respons in deze groep bedraagt 58%.

De respons onder medewerkers in de groenvoorziening /bosbouw, die niet hebben

deelgenomen aan de interventies in het kader van de actie 'Kijk uit voor je huid' bedraagt in totaal 39%.

De schriftelijke inventarisatie bij arbocoördinatoren, bedrijfsleiders en uitvoerders bij Wilma Bouw en uitvoerders bij Heijmans Wegenbouw (in het kader van de procesevaluatie omschreven in de tweede vraagstelling) leverde respectievelijk een respons op van 85% en 84%.

Alle in het onderzoek betrokken **medewerkers in de (wegen)bouw** zijn mannen. In de meeste gevallen gaat het om timmerlieden en grondwerkers. Hun gemiddelde leeftijd is 40,7 jaar. De meeste respondenten (67%) in de (wegen)bouw zijn al meer dan 10 jaar in hun huidige functie werkzaam. De meeste respondenten (83%) verblijven 's zomers op hun werk meer dan 6 uur per dag in de open lucht. Ruim de helft van de respondenten (54%) zou hun normale kleur van de huid als 'lichtbruin, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin' omschrijven.

De **medewerkers bij gemeenten** die aan het onderzoek hebben deelgenomen bestaan voor 95% uit mannen en 5% uit vrouwen. De functies die zij vervullen lopen uiteen en betreffen o.a. de groenvoorziening, stadsreiniging, openbare werken e.d. Hun gemiddelde leeftijd is 44 jaar. De meeste respondenten (47%) zijn al meer dan 10 jaar in hun huidige functie werkzaam; 28% zegt de huidige functie 5-10 jaar uit te oefenen. De meeste respondenten (61%) verblijven 's zomers op hun werk meer dan 6 uur per dag in de open lucht. Ook in deze onderzoeksgroep komt het huidtype 'lichtbruin, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin' het vaakst voor (53%).

De medewerkers in de '**agrarische sector**' zijn voornamelijk werkzaam in de groenvoorziening en in de bosbouw. Het gaat in alle gevallen om mannen. Hun gemiddelde leeftijd is 30 jaar. De meeste respondenten (34%) zijn 2-4 jaar in dienst.

Gemiddeld werkt men 40 uur per week. Ruim 90% van de ondervraagden verblijft meer dan 6 uur per dag in de open lucht.

Voor wat betreft de beschrijving van het huidtype geeft ruim de helft van de respondenten aan een 'lichtbruin huidtype, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin' te hebben.

In **hoofdstuk 3** worden de belangrijkste resultaten uit de verschillende deelonderzoeken besproken aan de hand van de in hoofdstuk 2 geformuleerde vraagstellingen. Met name is daarbij worden ingegaan op de kwantitatieve onderzoeksgegevens die verzameld zijn in het kader van de beantwoording van de eerste (vraagstelling m.b.t. de effectiviteit van de actie 'Kijk uit voor je huid') en de derde vraagstelling van het onderzoek (onderzoek naar kennis, houding en gedrag bij medewerkers in de groenvoorziening /bosbouw).

Uit de resultaten komt naar voren dat aandacht voor veiligheid en gezondheid op het werk door nagenoeg alle respondenten in de (wegen)bouw en bij gemeenten terecht wordt gevonden. Desgevraagd geven medewerkers in de (wegen)bouw het terecht te vinden als er aandacht op het werk zou worden besteed aan stoppen met roken (45%) en aan het gebruik van alcohol op het werk (85%). Voor wat betreft het geven van aandacht aan bescherming van de huid tegen de zon ligt dat percentage voor zowel medewerkers in de

(wegen)bouw als voor medewerkers bij gemeenten zelfs boven de 90%.

Respondenten in de (wegen)bouw geven voorafgaand aan de actie aan dat de aandacht, die aan laatstgenoemd onderwerp op het werk werd besteed wordt, onvoldoende is. Na de actie 'Kijk uit voor je huid' is dat percentage gedaald tot 41%. Medewerkers in gemeenten zijn in 27% van de gevallen van mening dat de aandacht voor het onderwerp na de actie nog onvoldoende is.

De meeste respondenten (75%) rekenen het treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon primair tot hun eigen verantwoordelijkheid. Ruim een derde rekent dat (ook) tot de taak van de werkgever.

De houding t.a.v. het onderwerp 'Kijk uit voor je huid' was vrij positief en is na de actie in het algemeen nog positiever geworden. Vond aanvankelijk ca. 30% van de ondervraagden in de (wegen)bouw voorlichting over huidkanker op het werk overdreven, na de actie neemt dat percentage af tot ca. 20%. Dat geldt overigens zowel voor de experimentele als voor de controlegroep. Beide groepen geven ook in gelijke mate aan zich bewuster te zijn geworden van de schadelijke werking van te veel blootstelling aan de zon.

In het algemeen geven respondenten aan vóór de actie Kijk uit voor je Huid een negatieve opvatting te hebben omtrent het dragen van beschermende kleding als de zon schijnt, omdat ze plakkerig en zweterig aanvoelt. Na de actie is men daar in de experimentele groep (wegen)bouwers (die beschermende kleding uitgereikt hebben gekregen) significant positiever over gaan denken in vergelijking met de controlegroep die geen kleding verstrekt heeft gekregen.

Om vast te stellen of de ondervraagden al eens eerder met het onderwerp 'risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon' in aanraking zijn geweest is hen zowel vóór als na de actie gevraagd of zij hierover al eens eerder iets gezien, gehoord of gelezen hebben. In verreweg de meeste gevallen worden vóór de actie door respondenten uit de (wegen)bouw de massamedia (radio, t.v. en krant) het vaakst genoemd als bron van informatie. Ook na de actie is dat het geval.

Uiteraard treedt er op de nameting een significante verschuiving op in de mate waarin men in de experimentele groep (in de (wegen)bouw) aangeeft iets op het werk gemerkt te hebben van het onderwerp. Respondenten uit de controlegroep (wegen)bouwers geven overigens in de nameting in sterkere mate dan respondenten uit de experimentele groep aan iets te hebben gehoord of gezien op respectievelijk de radio en de t.v. ($p=.01$).

Verder treden er wel verschuivingen op in de wijze waarop men informatie heeft waargenomen (respondenten in de experimentele groep zeggen bijvoorbeeld vaker iets gelezen te hebben uit een folder), deze zijn echter niet significant op $p=.05$ -niveau.

De informatiebronnen die worden genoemd door medewerkers bij gemeenten zijn in grote lijnen dezelfde als die genoemd zijn door buitenwerkenden in de (wegen)bouw. Ook in deze groep worden radio/t.v. en krant het vaakst genoemd als informatiebron. Opvallend is echter dat medewerkers bij gemeenten in slechts 17% van de gevallen 'het werk' als informatiebron noemen. Bij (wegen)bouwers ligt dat percentage na de actie op 48%.

Kennis over huidkanker en over het treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon is bij respondenten in de (wegen)bouw in redelijke mate aanwezig (kennis is bij medewerkers van gemeenten niet gemeten). Na de actie is het kennisniveau wat verder toegenomen; die toename kan echter niet worden toegeschreven aan voorlichtingsactiviteiten op het werk. De toename in de experimentele groep en de controle groep verschilt namelijk niet van elkaar.

De actie 'Kijk uit voor je huid' heeft er toe bijgedragen dat zowel op het werk als thuis meer over het onderwerp gesproken wordt. Gaf 53% van de ondervraagden in de (wegen)bouw aan voor de actie nooit over het onderwerp op het werk te praten, na de actie is dat percentage in zowel de experimentele groep als in de controle groep gedaald. De daling in de experimentele groep is echter significant sterker. Na de actie zegt 10% van de ondervraagden in de (wegen)bouw vaak en 65% 'soms' over het onderwerp op het werk te praten; thuis zegt 16% er vaak en 65% soms over te praten.

Bij medewerkers in de gemeenten worden in de eenmalige nameting vergelijkbare percentages gevonden.

Men voelt zich na de actie ook in sterkere mate aangemoedigd om op de huid te letten. Laatste geldt overigens voor zowel respondenten uit de experimentele- als uit de controle groep.

Tengevolge van de actie 'Kijk uit voor je huid' zijn medewerkers in de (wegen)bouw significant vaker van mening dat zij teveel in de zon verblijven. Was voor de actie 25% van de ondervraagden deze mening toegedaan, na de actie is dat percentage (in de experimentele groep) gestegen tot 44%. Ook respondenten in de controlegroep zijn vaker deze mening toegedaan, maar in minder sterke mate. De mate waarin men denkt een grotere kans te hebben (in vergelijking met mensen die binnen werken) op huidkanker, stijgt ook. Deze stijging is voor respondenten in de experimentele- en controlegroep identiek. Niet alleen de risicoperceptie neemt toe, ook de mate waarin men ervan overtuigd is zelf een bijdrage te kunnen leveren aan het vermijden van risico.

Zo'n 65% van alle ondervraagden, die hebben deelgenomen aan de actie (zowel bij gemeenten als in de (wegen)bouw) zien goede mogelijkheden om zich te beschermen tegen de zon, zonder zich daar extra voor in te spannen. De beste mogelijkheden ziet men in het dragen van een pet met klep en het insmeren met zonnebrandcrème. Maar ook het dragen van beschermende kleding ziet men in de (wegen)bouw in toenemende mate tot de mogelijkheden behoren. Het werk zo indelen dat men tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt, zag men voor de actie al als problematisch; na de actie verandert dat nauwelijks.

Ten gevolge van de actie 'Kijk uit voor je huid' zijn er enkele duidelijke veranderingen in het gedrag van medewerkers in de (wegen)bouw te signaleren. Voor wat betreft het dragen van een overall / broek met lange pijpen geven respondenten in de experimentele groep aan nagenoeg hetzelfde gedrag te vertonen als bij de voormeting. Rond de 40% van de ondervraagden zegt, ook als het warm is, een shirt met lange mouwen of een broek met lange pijpen / of overall te dragen. In de controlegroep is echter sprake van een

duidelijke afname in de mate waarin men aangeeft deze beschermende maatregel te nemen als men 's zomers langere tijd buiten werkt.

Voor wat betreft het dragen van een pet/ helm met nekflap neemt het gebruik in de experimentele groep significant sterker toe dan in de controle groep. Dat geldt ook voor het insmeren met zonnebrandcrème. Overigens smeert men zich in beide groepen (experimentele en controle groep) nauwelijks in op de voorgeschreven wijze (één maal per twee uur). In de meeste gevallen geeft men aan zich één tot enkele malen per dag in te smeren.

Medewerkers in gemeenten dragen in vergelijking met medewerkers in de (wegen)bouw vaker een overall, maar weer minder vaak een pet met nekflap. Bijna 75% van de ondervraagden in de 'gemeentegroep' zegt 's zomers als men langere tijd buiten werkt toch een overall te dragen. In 19% van de gevallen draagt men een pet. Het gebruik van zonnebrandcrème ligt percentueel weer hoger dan in de groep (wegen)bouwers (85%), maar ook hier geldt dat het insmeren met crème vrijwel niet op de voorgeschreven wijze (één maal per twee uur) gebeurt.

Het percentage (wegen) bouwers dat regelmatig tracht tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk de schaduw te zoeken neemt weliswaar iets toe (zowel in de experimentele als in de controle groep) maar blijft laag (9%). Een ongeveer vergelijkbaar percentage medewerkers in gemeenten doet een poging in deze richting.

In het kader van de beantwoording van de derde vraagstelling van het onderzoek, wordt in hoofdstuk 3 ook een beschrijving gegeven van de belangrijkste resultaten van het onderzoek onder **medewerkers in de groenvoorziening / bosbouw**.

Het onderzoek onder medewerkers in de groenvoorziening en bosbouw is vooral bedoeld om een beeld te krijgen van het draagvlak dat bestaat in deze sector voor eventuele toekomstige activiteiten in het kader van 'Kijk uit voor je huid'.

Ook de medewerkers in deze onderzoeksgroep staan zeer positief tegenover aandacht voor veiligheid en gezondheid op het werk in het algemeen en tegenover aandacht voor bescherming van de huid tegen de zon in het bijzonder: 95% van de ondervraagden vindt aandacht voor dat onderwerp terecht. De mate waarin dat nu gebeurt wordt door de meeste ondervraagden als onvoldoende bestempeld. Slechts 12% is van mening dat op het werk voldoende aandacht aan het onderwerp wordt besteed.

Bescherming van de huid tegen teveel zon wordt door de meeste (80%) medewerkers in de groenvoorziening primair tot hun eigen verantwoordelijkheid gerekend. Voorlichting op het werk over huidkanker wordt als zinvol ervaren: 88% van de respondenten is het oneens met de uitspraak dat voorlichting daarover op het werk overdreven is.

Medewerkers in de groenvoorziening geven in 50% van de gevallen aan goede mogelijkheden te zien op het werk om zich tegen de zon te beschermen. Het soort maatregelen dat men daarvoor moet treffen wordt niet altijd als even haalbaar en /of welkom ervaren. Zo is 83% van de ondervraagden van mening zich door het dragen van beschermende

kleding in het werk ongemakkelijk en zweterig te voelen. Ook geeft ruim de helft van de ondervraagden aan door het gebruik van zonnebrandcrème een vette en plakkerige huid te krijgen.

De meeste ondervraagden geven aan al eerder op een of andere manier in aanraking te zijn gekomen met informatie over de relatie zon en huidkanker. Zelfs wat vaker dan bij medewerkers in de (wegen)bouw bij de voormeting. Met name artikelen in de krant en aandacht op radio en t.v. zijn niet onopgemerkt gebleven.

Ook zegt zo'n 17% van de ondervraagden op het werk iets gezien, gehoord of gelezen heeft over het onderwerp.

Het kennisniveau van de ondervraagde medewerkers in de groenvoorziening is vrij goed als men dat vergelijkt met respondenten uit de (wegen)bouw groep. Het percentage goede antwoorden op de gestelde kennisvragen komt nagenoeg overeen met het percentage goede antwoorden dat in de (wegen)bouwgroep is gegeven na deelname aan de actie! Ook voor wat betreft de mate waarin de ondervraagden aangeven met collega's over bescherming van de huid tegen de zon te praten, zijn zij vergelijkbaar met respondenten in de (wegen)bouw en bij gemeenten. Ruim de helft geeft aan er soms (49%) of regelmatig (5%) over te praten. Thuis komt het onderwerp wat meer ter sprake: 5% praat er thuis regelmatig over en 62% soms.

Als men ziet dat anderen zich beschermen tegen de zon, dan werkt dat voor bijna een derde van de respondenten stimulerend op hun eigen gedrag. Familieleden spelen, naar hun zeggen, daarin weer geen rol.

Bijna 40% van de ondervraagde medewerkers in de groenvoorziening zijn van mening dat ze te veel in de zon verblijven. Veel sterker dan de respondenten in de (wegen)bouw en bij gemeenten zijn zij van mening dat zij, in vergelijking met mensen die niet buiten werken, een grotere kans hebben op het krijgen van huidkanker. Bijna driekwart van de ondervraagden is van mening een hogere kans te hebben.

Ruim 60% van de ondervraagden is tegelijkertijd van mening dat zij zonder veel inspanning zelf veel kunnen doen om die kans zo klein mogelijk te houden.

Net als voor medewerkers in de (wegen)bouw en bij gemeenten geldt voor de meeste respondenten in de groenvoorziening dat het nauwelijks tot niet mogelijk is om het werk zo in te delen dat men tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt. Slechts 5% van de ondervraagden ziet daartoe goede mogelijkheden. Bijna 70% van de ondervraagden ervaart het dragen van een overall of een lange broek en shirt met lange mouwen als lastig. Minder problemen heeft men met het dragen van een pet of het regelmatig gebruiken van zonnebrandcrème.

Hoewel bijna 70% van de ondervraagden in de groenvoorziening aangeeft het lastig te vinden om ook bij warm weer een overall of een broek met lange pijpen en een shirt met lange mouwen te dragen, geeft 58% van de ondervraagden aan altijd een overall (of broek

met lange pijpen) te dragen.

Ongeveer 30% zegt altijd een shirt met lange mouwen te dragen. Ook het dragen van een pet ter bescherming tegen de zon tijdens het werk is bij de ondervraagden geen gemeengoed: 60% geeft aan dat nooit te doen.

Insmeren met zonnebrandcrème op het werk tenslotte wordt door 37% van de ondervraagden nooit gedaan. De 63% van de respondenten die zeggen dat wel te doen, doen dat met wisselende frequentie.

Als men medewerkers in de groenvoorziening (die niet hebben deelgenomen aan de voorlichtingsacties op de werkplek) vergelijkt met medewerkers in de (wegen)bouw (vóór deelname aan de actie), dan komt naar voren dat zij op een aantal punten nog wat positiever scoren dan medewerkers in laatstgenoemde groep. Zo scoren zij bijvoorbeeld iets beter t.a.v. kennis over huidkanker en mogelijkheden om zich te beschermen tegen teveel zon en zijn zij minder vaak van mening dat voorlichting over huidkanker op het werk overdreven is.

Bij vergelijking tussen medewerkers bij gemeenten die in de groenvoorziening werkzaam zijn en medewerkers die bij andere gemeentelijke diensten werken, worden geen belangrijke verschillen in kennis, houding of gedrag t.a.v. het treffen van beschermende maatregelen voor de huid tegen de zon gevonden.

In **hoofdstuk 4** wordt een antwoord geformuleerd op de tweede vraagstelling van het onderzoek, waarin wordt ingegaan op de wijze waarop de actie verlopen is en hoe deze door betrokkenen gewaardeerd is.

Bij Heijmans Wegenbouw en Wilma bouw is het hele pakket van maatregelen geïntroduceerd. Dat wil zeggen, dat naast voorlichting ook beschermende kleding is verstrekt aan (een beperkt aantal) werknemers en zonnebrandcrème beschikbaar is gesteld. Bij een beperkt aantal werknemers van Wilma Bouw is een uitgebreid kledingpakket verstrekt (volgens de Procloth-lijn van Ten Cate). Bij beide bedrijven is in de voorbereiding een pakket voorlichtingsmaterialen samengesteld voor zowel het leidinggevend kader als voor de werknemers (folders en stickers). Om de interventie zo reëel mogelijk uit te voeren, is van te voren afgesproken dat de voorlichtingsactiviteiten zo veel mogelijk door de bedrijven zelf uitgevoerd zouden worden. Hierbij moest ook zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de bestaande communicatiekanalen, voorlichting- en instructieprocedures.

Met name bij Heijmans Wegenbouw verschilden de rayons, waarin de actie is gevoerd, nogal wat betreft het arbo-beleid en de communicatiestructuur. Het karakter van de voorlichtingsactiviteiten was dan ook verschillend.

In de gemeenten Ridderkerk en Zevenaar is het onderwerp 'Kijk uit voor je huid' op de agenda gekomen, omdat de Arbodienstmedewerkers het in de RI&E (risico-inventarisatie en -evaluatie) hebben aangekaart. Daarin is geadviseerd het onderwerp prioriteit te geven.

De gemeenten hebben het vervolgens in hun arbojaarplan opgenomen.

Ook in de twee deelnemende gemeenten waren er enkele verschillen in de wijze waarop invulling is gegeven aan de actie 'Kijk uit voor je huid'.

In beide gemeenten is voorlichting gegeven en is zonnebrandcrème verstrekt. Er is echter geen beschermende kleding uitgereikt (met uitzondering van een T-shirt in de gemeente Zevenaar).

Voor alle genoemde bedrijven en gemeentelijke diensten geldt in elk geval dat de medewerking en het enthousiasme bij het uitvoeren van de activiteiten groot was.

In het algemeen kan gesteld worden dat het draagvlak voor de activiteiten die in het kader van 'Kijk uit voor je huid' plaatsvinden groot is. Vooralsnog bestaat er de bereidheid bij bedrijfs- en gemeentelijk management en arbocoördinatoren om activiteiten in het kader van 'Kijk uit voor je huid' een structureel onderdeel te laten zijn van het ARBO-beleid. Dit manifesteert zich onder meer door opname van de activiteiten in het ARBO-jaarplan.

Uit de gevoerde gesprekken (en schriftelijke vragenlijsten onder arbo-coördinatoren, bedrijfsleiders en uitvoerders) omtrent de zinvolheid en de haalbaarheid van het treffen van beschermende maatregelen, komt een beeld naar voren dat aansluit bij gegevens die verzameld zijn onder medewerkers die aan het schriftelijke vragenlijst-onderzoek hebben meegedaan.

Zo is het dragen van een lange broek voor sommigen een vanzelfsprekendheid (bijv. bij stratenmakers, medewerkers openbare werken bij gemeente), maar voor anderen weer juist niet. Datzelfde geldt voor het gebruik van crème en dragen van een pet. Werken in de schaduw wordt door sommigen zoveel mogelijk gedaan (woningbouw), maar is voor anderen onuitvoerbaar (groenvoorziening, wegenbouw).

Van groot belang is dat de kleding die verstrekt wordt van hoge kwaliteit is. De bereidheid om dergelijke kleding te dragen lijkt toe te nemen als deze zich onderscheidt van 'gewone kleding'.

De verstrekte crème wordt op zich wel positief beoordeeld, maar wordt niet steeds in voldoende mate gebruikt. Soms is dat omdat insmeren met crème en werken in een stoffige omgeving zich niet laat combineren. Een andere belangrijke reden is het weer van afgelopen zomer dat niet erg uitnodigde tot het insmeren met zonnebrandcrème. Ook al is dan toch insmeren noodzakelijk, de acceptatie / motivatie bij werknemers is niet erg groot als het bewolkt is.

De communicatiekanalen die in de verschillende bedrijven / gemeenten gebruikt zijn, zijn doorgaans goed geschikt om voorlichting te geven. Het door het KWF verstrekte materiaal vormt daar een goede aanvulling op. De aandacht in de landelijke media (krant, t.v. en radio wordt als zeer positief ervaren.

Uit gesprekken komt naar voren dat persoonlijke gesprekken en groepsbijeenkomsten meer effect lijken te sorteren dan schriftelijk voorlichtingsmateriaal.

Verder wordt aangegeven dat de voorlichting soms wat te algemeen is en onvoldoende

ingaat op persoonlijke gevolgen voor de werknemers.

Over de actie 'Kijk uit voor je huid' in zijn geheel zijn de meeste ondervraagden positief. Ruim 80% van de ondervraagden in de (wegen)bouw en meer dan 90% van de ondervraagde medewerkers bij gemeenten beoordeelt de actie 'redelijk tot goed'

Men geeft aan door de actie (veel) meer over de mogelijkheden die men heeft om de huid te beschermen tegen de zon te weten te zijn gekomen en door de actie ook meer beschermende maatregelen te zijn gaan nemen. Laatste geldt voor een derde van medewerkers in de (wegen)bouw en voor bijna 60% van de ondervraagde gemeente medewerkers.

Ook de verschillende onderdelen in de actie worden over het algemeen positief beoordeeld. Dat geldt voor de verstrekte informatie en de verstrekte kleding (voor zover van toepassing) en crème. Toch zijn er ook wel punten van kritiek.

Zo geeft 40% van de ondervraagden aan de pet niet gedragen te hebben, meestal omdat deze niet prettig zit / geen goede pasvorm heeft. Twintig procent van de ondervraagden heeft het verstrekte shirt niet gedragen, ook veelal om de pasvorm of omdat het materiaal toch te dik werd bevonden.

De actie 'Kijk uit voor je huid' dient zich volgens vrijwel alle ondervraagden niet tot een eenmalige gebeurtenis te beperken. Vrijwel alle ondervraagden vinden een dergelijke actie zinvol om jaarlijks te herhalen, zij het dat niet alle onderdelen elk jaar evenveel aandacht behoeven. De meesten zijn het er in elk geval over eens dat voorlichting over het onderwerp ieder jaar op de agenda dient te staan. Tweederde van de medewerkers in de (wegen)bouw vinden dat daarnaast elk jaar kleding verstrekt moet worden, terwijl medewerkers bij gemeenten juist aangeven dat het verstrekken van zonnebrandcrème elk jaar dient te geschieden.

5.2. Conclusies en aanbevelingen

De belangrijkste conclusie die uit het onderzoek getrokken kan worden is dat activiteiten op de werkplek, gericht op het stimuleren van het nemen van beschermende maatregelen tegen teveel blootstelling van de huid aan de zon op een groot draagvlak kunnen rekenen. Dat geldt voor 'buitenwerkers' in de (wegen)bouw, bij gemeentelijke diensten en voor mensen werkzaam in de groenvoorziening en bosbouw.

Voor zover men aan de interventies heeft deelgenomen geeft men aan dat deze een positieve bijdrage hebben geleverd aan de kennis over mogelijkheden om het risico op het krijgen van huidkanker zoveel mogelijk te beperken en geeft men aan meer beschermende maatregelen te zijn gaan treffen. Ruim 40% van de deelnemers aan de actie geeft aan ook na de actie nog van mening te zijn dat het onderwerp nog te weinig aandacht krijgt op het werk. Op grond van deze bevindingen wordt de volgende aanbeveling geformuleerd:

Het verdient aanbeveling om de aandacht voor het treffen aan maatregelen ter bescherming van de huid aan te hoge blootstelling aan de zon (UV-straling) verder te intensiveren. Deze intensivering is enerzijds gericht op verbreding naar meerdere groepen buitenwerkers (in de (wegen)bouw, agrarische sector, groenvoorziening etc.), anderzijds op het stimuleren van bedrijven / gemeentelijke instellingen het onderwerp een vast onderdeel te laten vormen in het ARBO-beleid.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de houding die men heeft t.a.v. het treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon en de voorlichting daarover al vrij positief is. Verder komt naar voren dat na blootstelling aan de (voorlichtings)activiteiten op de werkplek de kennis over het onderwerp in het algemeen wel toeneemt, maar niet sterker dan bij buitenwerkers die niet zijn blootgesteld aan de interventies op de werkplek. De toename van kennis onder medewerkers in de 'controlegroep' lijkt te kunnen worden toegeschreven aan de aandacht die aan het onderwerp is gegeven in de massamedia (radio, t.v. en krant). Informatie via deze media is in hoge mate waargenomen en wordt positief gewaardeerd. Op basis van deze bevindingen wordt de volgende aanbeveling geformuleerd.

Het verdient aanbeveling jaarlijks aandacht te schenken voor 'Kijk uit voor je huid' via de massamedia. Met name televisie en radio, maar ook de krant zijn media die de aandacht voor het onderwerp hoog op de agenda kunnen houden en zo een belangrijke voorwaarde vormen tot verbreding van het gewenste gedrag onder de doelgroep.

Geconcludeerd wordt dat het treffen van maatregelen bij 'buitenwerkers' die deelgenomen hebben aan de actie op de werkplek sterker is toegenomen dan bij medewerkers die niet aan de actie zijn blootgesteld. In de interventies op de werkplek is vooral nadruk gelegd op het geven van instructies en het beschikbaar stellen van hulpmiddelen (kleding en crème) om zich tegen de zon te beschermen. Uit het in 1995 verrichte vooronderzoek bij Wilma Bouw b.v. was al duidelijk geworden dat het geven van instructies en het faciliteren van te treffen maatregelen door hulpmiddelen beschikbaar te stellen het beste aansluiten bij behoeften van werknemers, gewaardeerd worden en aanzetten tot het gewenste gedrag. Meer algemene voorlichting over het belang van het treffen van beschermende maatregelen en over de precieze (schadelijke) werking van ultraviolette straling lijkt minder in een behoefte voorzien dan het geven van instructies door een betrouwbare bron omtrent hoe te handelen (bestaande communicatiekanalen binnen het bedrijf/ gemeentelijke dienst). Een mogelijke parallel van deze bevinding in het onderzoek is te maken met de theoretische beschouwing van Petty en Cacioppo (1986).

De mate waarin informatie leidt tot gedragsverandering hangt volgens Petty en Cacioppo (1986)²³ onder meer af van de mate van betrokkenheid van de doelgroep die men wil bereiken. Dat betekent enerzijds dat de veelal veronderstelde 'trits' van gedragsdetermi-

²³ Petty, R.E. & J.T. Cacioppo - Communication and persuasion: central and peripheral routes to attitude change. New York, 1986

nanten kennis -> houding (+ sociale steun + persoonlijke effectiviteit) -> gedrag ook andersom kan verlopen in tijd. Sommige mensen hebben een 'hoge neiging tot nadenken', d.w.z. dat zij de neiging hebben om serieus het gegeven bericht te verwerken (centrale verwerking van informatie). Anderen hebben een 'lagere neiging tot nadenken' en zullen eerder letten op de bron van de informatie, de vorm van het bericht en het gedrag van anderen (perifere 'cues'). Veranderingen als gevolg van 'centrale verwerking' van informatie zijn meer stabiel en blijvend dan veranderingen als gevolg van 'perifere verwerking'. Op basis hiervan worden de volgende aanbevelingen geformuleerd.

Het verdient aanbeveling om in de voorlichting nadruk te leggen op concrete instructies omtrent de wijze waarop beschermende maatregelen tegen blootstelling aan de zon kunnen worden uitgevoerd.

Deze informatie dient een betrouwbare bron als afzender te hebben. 'Bedrijfs-eigen' communicatiekanalen zijn daarvoor geschikt. Het is belangrijk dat te laten blijken dat het management het aangerode onderwerp serieus neemt en de voorgestelde maatregelen ondersteunt.

In vervolg op bovenvermelde, verdient het aanbeveling de voorlichting en het treffen van voorzieningen een structureel onderdeel uit te laten maken van het ARBO-beleid. Daarmee wordt niet alleen de geloofwaardigheid van de mate waarin het probleem serieus wordt genomen, vergroot, het biedt ook garanties dat gedragsverandering op basis van informatie die aanvankelijk 'perifeer' verwerkt wordt, ook op langere termijn beklijft.

Voor wat betreft de verschillende onderdelen van de actie is in algemene zin geconcludeerd dat deze positief zijn ontvangen. Per onderdeel zijn toch enkele kritische kanttekeningen / aanbevelingen voor verbeteringen te formuleren.

Zo geldt voor de geboden voorlichting dat deze op een aantal punten concreter dient te zijn. Deze concreetheid dient vooral in te gaan op de eventuele 'directe' gevolgen van 'verkeerd gedrag'. Op grond van de onderzoeksbevindingen, worden t.a.v. de inhoud van de voorlichting de volgende aanbevelingen gedaan:

De voorlichting over de schadelijke werking van te veel zon op de gezondheid dient, waar mogelijk nader gepreciseerd te worden. Zo zou nauwkeuriger aangegeven moeten worden wanneer men een (sterk) verhoogd risico loopt. De voorlichting mag wat minder vrijblijvend en wat meer angstaanjagend van karakter zijn.

Verdere versterking van de risicoperceptie (mate waarin men zich ervan bewust wordt door de aard van het beroep dat men uitoefent een verhoogd risico op het krijgen van huidkanker te lopen) heeft alleen maar zin als men precies aangeeft hoe betreffend risico te vermijden is en als men de voorwaarden creëert om passende maatregelen te treffen. In de actie 'Kijk uit voor je huid' is in belangrijke mate aan deze voorwaarden voldaan. Niet alle aanbevolen maatregelen zijn echter haalbaar.

Zo is de aanbeveling om het werk zo in te delen dat men tussen 12 en 3 uur 's middags zoveel mogelijk in de schaduw werkt in de meeste gevallen niet haalbaar. Het benadrukken van deze maatregelen in de voorlichting zal derhalve in de regel weinig effect sorteren.

Hogere verwachtingen mag men hebben van het dragen van beschermende kleding en het insmeren met zonnebrandcrème. Daarvoor is het wel noodzakelijk dat de aangeboden kleding van een hoog kwaliteitsgehalte is, sterk is en comfortabel draagt.

Wanneer vanwege het bedrijf aan werknemers beschermende kleding wordt uitgereikt teneinde zich optimaal te beschermen tegen de schadelijke werking van een te sterke blootstelling aan ultraviolette straling, is het van belang ervoor zorg te dragen dat deze kleding naast garantie op bescherming, ook garantie op slijtvastheid en draagcomfort biedt. Laatste is bepalend voor de mate waarin de beschermende kleding ook daadwerkelijk gedragen zal worden.

Verder is het van belang een ieder de zelfde (kwaliteit) kleding te verstrekken.

Laatste aanbeveling is met name ingegeven door de soms woedende reacties van medewerkers in de bouw die zien dat collega's 'mooie kleding (Pro Cloth- kleding)' uitgereikt krijgen terwijl anderen 'gewone' kleding of helemaal niets krijgen. Ten einde de motivatie op de werkplek op dit terrein te vergroten is het van belang in dit geval het 'gelijke monniken, gelijke kappen'-principe nauwlettend in de gaten te houden. Ook gelet op het feit dat juist het dragen van beschermende kleding door buitenwerkers als een relatief lastig uit te voeren maatregel wordt gezien, is aandacht op dit terrein geboden.

De omgeving van 'buitenwerkers' kan een belangrijke invloed uitoefenen op het tot stand brengen van 'gewenst gedrag' m.b.t. het treffen van beschermende maatregelen tegen de zon. Deze 'omgeving' wordt gevormd door collega's, maar ook door gezins- en familieleden. Naar aanleiding van de actie 'Kijk uit voor je huid' is het onderwerp bescherming van de huid tegen de zon een vaker besproken onderwerp geworden, zeker ook in de thuissituatie. Uit de gesprekken die gevoerd zijn in het kader van het 'implementatie-onderzoek' is naar voren gekomen dat de verantwoordelijkheid die men draagt voor gezin en kinderen een belangrijke stimulus vormt tot het treffen van maatregelen. Op grond hiervan wordt de volgende aanbeveling geformuleerd.

Het verdient aanbeveling om voorlichting aan 'buitenwerkers' in het kader van het treffen van maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon niet alleen te geven op het werk, maar ook te richten op gezins- en familieleden.

Bijlage 1

Frequenties antwoorden

Nulmeting medewerkers in de (wegen)bouw

Bijlage 1 : Frequenties 0-meting Heijmans (151) Wilma (93)

A. De vragenlijst begint met enkele algemene vragen, zoals vragen over uw leeftijd, geslacht en uw functie. n=244

1.	Wat is uw geslacht?		
	1	man	100 %
	2	vrouw	--
2.	Wat is uw leeftijd?	40.7 jaar (min:18;max:64)	
3.	Wat is uw functie?		
	Bouwvakker 1.3% timmerman 33.1%; grondwerker 26.8%; stratenmaker 8.4 %; asfaltwerker 6.7%; machinist 7.9 %; voorman 5.0 %; metselaar 2.1%; balkman 2.5%; betonwerker 1.3%; steller 0.8%; chauffeur 1.7%; buizenlegger 0.8%; afwerker 0.4%; monteur 0.8%; uitzetter 0.4%		
4.	Hoelang bent u werkzaam in uw huidige functie?		
	1	0-1 jaar	8.6 %
	2	2-4 jaar	10.2 %
	3	5-10 jaar	14.3 %
	4	meer dan 10 jaar	66.8 %
5.	Hoeveel uur per week werkt u?	40.7 uur (min:3;max:65)	
6.	Hoeveel uur per dag verblijft u s'zomers op uw werk gemiddeld in de open lucht?		
	1	0-3 uur per dag	2.1 %
	2	4-6 uur per dag	14.9 %
	3	meer dan 6 uur per dag	83.1 %
7.	Hoe zou u uw normale kleur van uw huid beschrijven? (wanneer deze niet door de zon gebruind is)		
	1	lichte huid, verbrandt snel, wordt nauwelijks bruin	3.8 %
	2	lichte huid, verbrandt redelijk snel, wordt langzaam bruin	36.7 %
	3	lichtbruine huid, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin	54.2 %
	4	donkere huid, verbrandt zelden of nooit, bruine huidskleur wordt dieper	5.4 %

- B. Hierna volgen een paar uitspraken die gaan over aandacht voor veiligheid en gezondheid op de werkplek. Wilt u per uitspraak aangeven of u het ermee eens of oneens bent. Verder willen we graag weten of u wel eens informatie heeft gezien over maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon.**
1. Aandacht voor veiligheid op de werkplek vind ik een goede zaak.

1	mee eens	100 %
2	mee oneens	--

 2. Aandacht voor gezondheid op de werkplek vind ik een goede zaak.

1	mee eens	99.6 %
2	mee oneens	0.4 %

 3. Ik zou het terecht vinden als er op het werk aandacht wordt besteed aan stoppen met roken.

1	mee eens	45.5 %
2	mee oneens	54.4 %

 4. Ik vind het terecht als er op het werk aandacht wordt besteed aan alcoholgebruik.

1	mee eens	85.3 %
2	mee oneens	14.7 %

 5. Ik vind het terecht als er op het werk aandacht wordt besteed aan bescherming van de huid tegen de zon.

1	mee eens	92.8 %
2	mee oneens	7.2 %

 6. Op mijn werk wordt voldoende aandacht besteed aan bescherming van de huid tegen de zon.

1	mee eens	19.0 %
2	mee oneens	81.0 %

 7. Heeft u wel eens iets gezien, gehoord of gelezen over het risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon? (U kunt meerdere antwoorden omcirkelen)

1	op radio / tv	(203) 83.2 %
2	in de krant	(128) 53.1 %
3	in een tijdschrift	(63) 26.3 %
4	in een folder	(49) 20.7 %
5	van familie / kennissen	(46) 19.4 %
6	van een arts	(24) 9.8 %
7	op het werk	(46) 19.5 %
8	anders, nl....(actie/poster)	(3) 1.3 %

- C. De volgende vragen gaan over wat u weet over de invloed van de zon op de huid. Wilt u per uitspraak aangeven of deze juist of onjuist is, of dat u het niet weet.**
1. Mensen met een lichte huid krijgen eerder huidkanker dan mensen met een donkere huid.

1	juist	16.1 %
2	weet ik niet	69.8 %
3	onjuist	14.0 %

 2. Te veel blootstelling aan de zon beschadigt de huid.

1	juist	78.2 %
2	weet ik niet	20.2 %
3	onjuist	1.6 %

 3. Als je huid rood wordt door de zon is dat niet schadelijk, als je hem maar niet voelt.

1	juist	16.5 %
2	weet ik niet	40.1 %
3	onjuist	43.4 %

 4. Huidkanker is de meest voorkomende vorm van kanker in Nederland.

1	juist	19.8 %
2	weet ik niet	62.0 %
3	onjuist	18.2 %

 5. Zonnebrandmiddelen beschermen je huid tegen beschadiging door de zon.

1	juist	79.4 %
2	weet ik niet	12.8 %
3	onjuist	7.8 %

 6. Als je regelmatig onder de zonnebank gaat, dan ben je beter beschermd tegen verbranding in de echte zon.

1	juist	30.5 %
2	weet ik niet	40.7 %
3	onjuist	28.8 %

 7. Huidkanker is een aandoening die alleen maar in sommige families voorkomt.

1	juist	2.1 %
2	weet ik niet	26.7 %
3	onjuist	71.2 %

- D. Dan volgen nu weer een aantal uitspraken waarvan we graag willen weten of u het ermee eens of oneens bent.**
1. Bescherming tegen te veel zon op het werk is de verantwoordelijkheid van de werkgever.

1	mee eens	37.8 %
2	mee oneens	62.2 %
 2. Bescherming tegen te veel zon op het werk is de verantwoordelijkheid van de werknemer.

1	mee eens	67.0 %
2	mee oneens	33.0 %
 3. Bescherming tegen te veel zon op het werk is de verantwoordelijkheid van de overheid.

1	mee eens	29.5 %
2	mee oneens	70.5 %
 4. Voorlichting over huidkanker op het werk vind ik overdreven.

1	mee eens	28.6 %
2	mee oneens	71.4 %
 5. Op mijn werk kan ik me goed tegen de zon beschermen.

1	mee eens	34.2 %
2	mee oneens	65.8 %
 6. Bruin worden geeft me een goed gevoel.

1	mee eens	62.6 %
2	mee oneens	37.4 %
 7. Door het dragen van beschermende kleding in mijn werk voel ik me ongemakkelijk en zweterig.

1	mee eens	78.5 %
2	mee oneens	21.5 %
 8. Van vaak en lang een pet dragen word je kaal.

1	mee eens	35.8 %
2	mee oneens	64.2 %
 9. Veel in de zon zijn is goed voor je gezondheid.

1	mee eens	20.7 %
2	mee oneens	79.3 %

10. Door zonnebrandcrème krijg je een vette en een plakkerige huid.
1	mee eens	55.8 %
2	mee oneens	44.2 %
- E. Hoe schat u uw eigen kans in op het krijgen van huidkanker? Hoe ziet u zelf mogelijkheden om die kans zo klein mogelijk te houden? Daarover gaan de volgende vragen.**
1. Vindt u dat u zelf te veel in de zon bent?
1	ja	26.4 %
2	ik twijfel	33.5 %
3	nee	40.2 %
2. Als u zichzelf vergelijkt met mensen die niet buiten werken, denkt u dan dat u een grotere, kleinere of een zelfde kans hebt op het krijgen van huidkanker?
1	een grotere kans	48.1 %
2	een zelfde kans	46.0 %
3	een kleinere kans	5.9 %
3. Denkt u dat u zelf veel kunt doen om die kans zo klein mogelijk kunt houden?
1	ja, zonder veel inspanning	50.2 %
2	ja, maar alleen met grote inspanning	18.7 %
3	nee	31.1 %
4. Is het voor u mogelijk om uw werk zo in te delen dat u tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt?
1	ja, heel goed	3.3 %
2	nee, nauwelijks	32.5 %
3	nee, niet	64.2 %
5. Is het voor u lastig om ook bij warm weer een overall of een lange broek en shirt met lange mouwen te dragen?
1	ja, heel erg	64.9 %
2	nee, nauwelijks	24.0 %
3	nee, niet	11.2 %
6. Is het voor u lastig om tijdens het werk regelmatig zonnebrandcrème te gebruiken?
1	ja, heel erg	49.4 %
2	nee, nauwelijks	27.4 %
3	nee, niet	23.2 %

7. Is het voor u lastig om op het werk steeds een helm of een petje met een klep te dragen?
1	ja, heel erg	39.5 %
2	nee, nauwelijks	29.8 %
3	nee, niet	30.7 %

F. Nu willen we u vragen of u wel eens met anderen praat over bescherming tegen de zon, thuis of op uw werk.

1. Praat u wel eens met collega's over bescherming van de huid tegen de zon?
1	ja, regelmatig	2.5 %
2	ja, soms	44.2 %
3	nee, nooit	53.3 %
2. Praat u thuis, in uw gezin of met familie, wel eens over bescherming van de huid tegen de zon?
1	ja, regelmatig	6.6 %
2	ja, soms	56.6 %
3	nee, nooit	36.8 %
3. Wordt u door anderen aangemoedigd om op uw huid te letten?
1	ja, regelmatig door.....	9.5 %
2	ja, soms door.....	26.6 %
3	nee, nooit	63.9 %

Regelmatig door: echtgenote (8), familie (3), collega's (3), kinderen (1), vriendenkring (1), vrienden (1), werkgever (1)

Soms door: echtgenote (22), collega's (9), familie (6), kennis (2), uitvoerder (1), werkgever (1)

4. Als u ziet dat anderen zich beschermen tegen de zon, doet u het dan ook?
1	ja, als collega's dat ook doen	20.5 %
2	ja, als familieleden dat ook doen	2.5 %
3	nee, dat maakt niet veel uit	77.0 %
5. Kent u mensen in uw omgeving, die huidkanker hebben (gehad)?
1	ja	21.3 %
2	nee	78.7 %

G. Tot slot van deze vragenlijst willen we u nog enkele vragen stellen over de mate waarin u zich beschermt tegen de zon op uw werk.

1. Als u 's zomers langere tijd (meer dan een uur) op uw werk buiten bent
 - draagt u dan een shirt / overhemd met lange mouwen

1	ja, altijd	39.4 %
2	ja, maar niet als het warm is	35.7 %
3	nee, vrijwel nooit	24.9 %
 - draagt u dan een overall, of broek met lange pijpen

1	ja, altijd	45.2 %
2	ja, maar niet als het warm is	40.2 %
3	nee, nooit	14.5 %
 - draagt u dan een helm of pet met klep

1	ja, altijd	33.8 %
2	ja, maar niet als het warm is	21.8 %
3	nee, nooit	44.4 %
 - probeert u dan zoveel mogelijk in de schaduw te werken

1	ja, vaak	9.1 %
2	ja, af en toe	54.1 %
3	nee, nooit	36.8 %
 - smeert u zich dan in met zonnebrandcrème

1	ja, 1 keer per twee uur	0.4 %
2	ja, een paar keer per dag	9.5 %
3	ja, één keer per dag	6.6 %
4	ja soms, maar niet iedere dag	24.4 %
5	nee, nooit	59.1 %
2. Als u zonnebrandcrème gebruikt, welke beschermingsfactor heeft deze dan?

1	factor ...	30.4 %
2	weet ik niet	23.2 %
3	ik gebruik geen crème	46.4 %

Gemiddeld factor 11 (factor < 10: 33.8%; factor 10-15: 47.9%; factor > 15: 18.3%)
3. Verbrandt u wel eens doordat u te lang in de zon bent geweest, zodat u daar tenminste een dag last van heeft? (Het maakt niet uit of dat op het werk of in uw vrije tijd gebeurt).

1	ja, per zomer meerdere keren	23.2 %
2	ja, maar per zomer hooguit één keer	55.6 %
3	nee, nooit	21.2 %

4. Let u wel eens op afwijkingen in de huid die kunnen wijzen op huidkanker?
(bijvoorbeeld veranderen van een moedervlek, zweertje dat niet overgaat)

1	regelmatig	9.1 %
2	soms	41.3 %
3	nooit	49.6 %

Bijlage 2

Frequenties antwoorden

Medewerkers bij gemeenten

A. De vragenlijst begint met enkele algemene vragen, zoals vragen over uw leeftijd, geslacht en uw functie. N=77

1. Wat is uw geslacht?

1	man	94.7 %
2	vrouw	5.3 %

2. Wat is uw leeftijd? gemiddeld 44 jaar

3. Wat is uw functie? Chauffeur/belader/voorman 11.7 %; medewerker groenvoorziening 28.6 %; opzichter/uitvoerder 13.0 %; stratenmaker 9.1 %; parkeerpolitie 2.6 %; overig; 24.7 %

4. Hoelang bent u werkzaam in uw huidige functie?

1	0-1 jaar	7.9 %
2	2-4 jaar	15.8 %
3	5-10 jaar	27.6 %
4	meer dan 10 jaar	48.7 %

5. Hoeveel uur per dag verblijft u s'zomers op uw werk gemiddeld in de open lucht?

1	0-3 uur per dag	14.3 %
2	4-6 uur per dag	24.7 %
3	meer dan 6 uur per dag	61.0 %

6. Hoe zou u uw normale kleur van uw huid beschrijven? (wanneer deze niet door de zon gebruind is)

1	lichte huid, verbrandt snel, wordt nauwelijks bruin	7.8 %
2	lichte huid, verbrandt redelijk snel, wordt langzaam bruin	29.9 %
3	lichtbruine huid, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin	53.2 %
4	donkere huid, verbrandt zelden of nooit, bruine huidskleur wordt dieper	9.1 %

B. Nu volgen enkele vragen over wat u vindt van aandacht op het werk voor bescherming van de huid tegen de zon. Verder willen we graag weten hoe u informatie heeft gezien over maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon.

1. Ik vind het terecht als er op het werk aandacht wordt besteed aan bescherming van de huid tegen de zon.

1	mee eens	98.7 %
2	mee oneens	1.3 %

2. Vindt u dat er op uw werk voldoende aandacht besteed wordt aan bescherming van de huid tegen de zon.
1	ja	73.3 %
2	twijfel	26.7 %
2	nee	--

3. Hoe heeft u iets gezien, gehoord of gelezen over het risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon? (U kunt meerdere antwoorden omcirkelen)
1	op radio / tv	(58) 77.3 %
2	in de krant	(37) 49.3 %
3	in een tijdschrift	(25) 33.3 %
4	in een folder	(36) 48.0 %
5	op een poster	(10) 13.3 %
6	op stickers	(2) 2.7 %
7	van familie / kennissen	(12) 16.0 %
8	van een arts	(10) 13.3 %
9	anders, nl (op het werk (12x), voorlichting door gemeente)	(13) 16.9 %

C. De volgende vragen gaan over u mening over het nemen van beschermende maatregelen tegen de zon.

1. Op mijn werk kan ik me goed tegen de zon beschermen
1	mee eens	66.7 %
2	mee oneens	33.3 %
2. Door het dragen van beschermende kleding in mijn werk voel ik me ongemakkelijk en zweterig.
1	mee eens	75.3 %
2	mee oneens	24.7 %
3. Door zonnebrandcrème krijg je een vette en een plakkerige huid.
1	mee eens	52.1 %
2	mee oneens	47.9 %

D. Hoe schat u uw eigen kans in op het krijgen van huidkanker? Hoe ziet u zelf mogelijkheden om die kans zo klein mogelijk te houden? Daarover gaan de volgende vragen.

1. Vindt u dat u zelf te veel in de zon bent?

1	ja	29.3 %
2	ik twijfel	25.3 %
3	nee	45.3 %

2. Als u zichzelf vergelijkt met mensen die niet buiten werken, denkt u dan dat u een grotere, kleinere of een zelfde kans hebt op het krijgen van huidkanker?

1	een grotere kans	50.7 %
2	een zelfde kans	41.3 %
3	een kleinere kans	8.0 %

3. Denkt u dat u zelf veel kunt doen om die kans zo klein mogelijk kunt houden?

1	ja, zonder veel inspanning	64.9 %
2	ja, maar alleen met grote inspanning	20.3 %
3	nee	14.9 %

4. Is het voor u mogelijk om uw werk zo in te delen dat u tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt?

1	ja, heel goed	14.9 %
2	nee, nauwelijks	47.3 %
3	nee, niet	37.8 %

5. Is het voor u lastig om ook bij warm weer een overall of een lange broek en shirt met lange mouwen te dragen?

1	ja, heel erg	60.0 %
2	nee, nauwelijks	28.0 %
3	nee, niet	12.0 %

6. Is het voor u lastig om tijdens het werk regelmatig zonnebrandcrème te gebruiken?

1	ja, heel erg	26.7 %
2	nee, nauwelijks	46.7 %
3	nee, niet	26.7 %

7. Is het voor u lastig om op het werk steeds een helm of een petje met een klep te dragen?
1	ja, heel erg	52.0 %
2	nee, nauwelijks	26.7 %
3	nee, niet	21.3 %

E. Nu willen we u vragen of u wel eens met anderen praat over bescherming tegen de zon, thuis of op uw werk.

1. Praat u wel eens met collega's over bescherming van de huid tegen de zon?
1	ja, regelmatig	12.0 %
2	ja, soms	56.0 %
3	nee, nooit	32.0 %
2. Praat u thuis, in uw gezin of met familie, wel eens over bescherming van de huid tegen de zon?
1	ja, regelmatig	21.3 %
2	ja, soms	64.0 %
3	nee, nooit	14.7 %
3. Wordt u door anderen aangemoedigd om op uw huid te letten?
1	ja, regelmatig door	10.5 %
2	ja, soms door	28.9 %
3	nee, nooit	60.5 %

Regelmatig door: collega's (3x), vrouw, werk/thuis, tgv actie

Soms door: vrouw (6x), collega's (5x), familie (3x), werkgever (2x), vrienden, personeelszaken, arbo, BGD, overheid

4. Als u ziet dat anderen zich beschermen tegen de zon, doet u het dan ook?
1	ja, als collega's dat ook doen	29.9 %
2	ja, als familieleden dat ook doen	3.9 %
3	nee, dat maakt niet veel uit	66.2 %

F. In dit onderdeel willen we u enkele vragen stellen over de mate waarin u zich beschermt tegen de zon op uw werk.

1. Als u 's zomers langere tijd (meer dan een uur) op uw werk buiten bent
- draagt u dan een shirt / overhemd met lange mouwen 34.2 %
 - 1 ja, altijd 27.6 %
 - 2 ja, maar niet als het warm is 38.2 %
 - 3 nee, vrijwel nooit
 - draagt u dan een overall, of broek met lange pijpen
 - 1 ja, altijd 74.0 %
 - 2 ja, maar niet als het warm is 14.3 %
 - 3 nee, nooit 11.7 %
 - draagt u dan een helm of pet met klep
 - 1 ja, altijd 19.5 %
 - 2 ja, maar niet als het warm is 9.1 %
 - 3 nee, nooit 71.4 %
 - probeert u dan zoveel mogelijk in de schaduw te werken
 - 1 ja, vaak 10.7 %
 - 2 ja, af en toe 60.0 %
 - 3 nee, nooit 29.3 %
 - smeert u zich dan in met zonnebrandcrème
 - 1 ja, 1 keer per twee uur --
 - 2 ja, een paar keer per dag 38.2 %
 - 3 ja, één keer per dag 14.5 %
 - 4 ja soms, maar niet iedere dag 32.9 %
 - 5 nee, nooit 14.5 %
2. Als u zonnebrandcrème gebruikt, welke beschermingsfactor heeft deze dan?
- 1 factor ... 63.5 %
 - 2 weet ik niet 25.7 %
 - 3 ik gebruik geen crème 10.8 %

3. Verbrandt u wel eens doordat u te lang in de zon bent geweest, zodat u daar tenminste een dag last van heeft? (Het maakt niet uit of dat op het werk of in uw vrije tijd gebeurt).

1	ja, deze zomer meerdere keren	10.5 %
2	ja, maar deze zomer hooguit één keer	48.7 %
3	nee, nooit	40.8 %

4. Let u wel eens op afwijkingen in de huid die kunnen wijzen op huidkanker? (bijvoorbeeld veranderen van een moedervlek, zweertje dat niet overgaat)

1	regelmatig	14.5 %
2	soms	51.3 %
3	nooit	34.2 %

G. Tot slot van de deze vragenlijst willen we u nog enkele vragen over de actie 'Kijk uit voor je huid'.

1. Wat vindt u van de actie 'Kijk uit voor je huid' bij u op het werk?

1	goed	73.7 %
2	redelijk	18.4 %
3	matig	5.3 %
4	slecht	2.6 %

2. Bent u door de actie meer te weten gekomen over bescherming van de huid tegen de zon?

1	ja, veel	47.4 %
2	ja, een beetje	47.4 %
3	nee, helemaal niet	5.3 %

3. Bent u door de actie 'Kijk uit voor je huid' meer beschermende maatregelen tegen de zon gaan nemen?

1	ja	57.3 %
2	nee, want ik neem al genoeg maatregelen	37.3 %
3	nee, ik vind die maatregelen niet nodig	5.3 %

4. Wat vindt u van de verstrekte informatie ?
1	goed (door naar vraag 6)	66.2 %
2	redelijk (door naar vraag 6)	17.6 %
3	matig	13.5 %
4	slecht	1.4 %
5	ik heb geen informatie gekregen (door naar vraag 6)	1.4 %
5. Als u bij de vorige vraag matig of slecht heeft geantwoord, waarom vindt u dat dan? (U kunt meerdere mogelijkheden aankruisen) (aantal keren genoemd)
0	de informatie was onduidelijk	2 x
0	de informatie was onvolledig	2 x
0	de informatie bevatte niets nieuws	5 x
0	de informatie maakte op mij geen indruk	--
0	anders, nl.... (alleen een poster gezien, er is niet gekeken naar de praktijk)	3 x
6. Heeft u het uitgedeelde T-shirt gedragen? (n=29)
1	ja, vaak (door naar vraag 8)	10.3 %
2	soms	27.6 %
3	nee, nooit	58.6 %
4	ik heb geen T-shirt gekregen (door naar vraag 8)	
7. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee, nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden? (aantal keren genoemd)
0	de pasvorm is niet goed	2 x
0	de kleur is niet goed	5 x
0	het materiaal is te dik /te warm	11 x
0	de shirt draagt niet prettig	3 x
0	één of twee shirts is niet voldoende	6 x
0	anders, nl. (was te koud (3x), staat niet)	4 x
8. Heeft u de verstrekte zonnebrandcrème gebruikt?
1	ja, vaak (door naar vraag 10)	46.7 %
2	soms	45.3 %
3	nee, nooit	8.0 %
4	er is geen crème verstrekt (door naar vraag 10)	--

9. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee,nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden? (aantal keren genoemd)
0	te vet	6 x
0	te plakkerig	13 x
0	onhandig aan te brengen	2 x
0	ik gebruik nooit crème	5 x
0	anders, nl.....	16 x

Anders, nl te weinig zon (4x), vergeten (3x), nog niet gewend (2x), omslachtig, ik werk binnen, er hangt geen automaat, onhandig mee te nemen, overgevoelig, tijdrovend

10. Vindt u dat elk jaar aandacht aan een actie als 'Kijk uit voor je huid' besteed moet worden op het werk? (u kunt meerdere antwoorden aankruisen)
0	ja, door het geven van voorlichting	54.7 %
0	ja, door het verstrekken van beschermende kleding	32.0 %
0	ja, door het verstrekken van zonnebrandcrème	62.7 %
0	nee, dat is niet nodig	10.7 %

Bijlage 3

Frequenties antwoorden

Medewerkers in de groenvoorziening / bosbouw

- A. De vragenlijst begint met enkele algemene vragen, zoals vragen over uw leeftijd, geslacht en uw functie. n=41**
1. Wat is uw geslacht?

1	man	100 %
2	vrouw	--

 2. Wat is uw leeftijd? Gemiddeld 30 jaar

 3. Wat is uw functie?
 Hovenier 36.6 %; Voorman 19.5 %; Tuinman, groenvoorziening 7.2 %; Bosarbeider 17.1 %; Overig 20.6 %

 4. Hoelang bent u werkzaam in uw huidige functie?

1	0-1 jaar	17.1 %
2	2-4 jaar	34.1 %
3	5-10 jaar	24.4 %
4	meer dan 10 jaar	24.4 %

 5. Hoeveel uur per week werkt u? Gemiddeld 40 uur

 6. Hoeveel uur per dag verblijft u s'zomers op uw werk gemiddeld in de open lucht?

1	0-3 uur per dag	2.4 %
2	4-6 uur per dag	4.9 %
3	meer dan 6 uur per dag	92.7 %

 7. Hoe zou u uw normale kleur van uw huid beschrijven? (wanneer deze niet door de zon gebruind is)

1	lichte huid, verbrandt snel, wordt nauwelijks bruin	5.0 %
2	lichte huid, verbrandt redelijk snel, wordt langzaam bruin	40.0 %
3	lichtbruine huid, verbrandt soms, wordt gemakkelijk bruin	52.5 %
4	donkere huid, verbrandt zelden of nooit, bruine huidskleur wordt dieper	2.5 %

- B. Hierna volgen een paar uitspraken die gaan over aandacht voor veiligheid en gezondheid op de werkplek. Wilt u per uitspraak aangeven of u het ermee eens of oneens bent. Verder willen we graag weten of u wel eens informatie heeft gezien over maatregelen ter bescherming van de huid tegen de zon.**
1. Aandacht voor veiligheid op de werkplek vind ik een goede zaak.

1	mee eens	97.6 %
2	mee oneens	2.4 %

 2. Aandacht voor gezondheid op de werkplek vind ik een goede zaak.

1	mee eens	100 %
2	mee oneens	--

 3. Ik zou het terecht vinden als er op het werk aandacht wordt besteed aan stoppen met roken.

1	mee eens	57.5 %
2	mee oneens	42.5 %

 4. Ik vind het terecht als er op het werk aandacht wordt besteed aan alcoholgebruik.

1	mee eens	84.2 %
2	mee oneens	15.8 %

 5. Ik vind het terecht als er op het werk aandacht wordt besteed aan bescherming van de huid tegen de zon.

1	mee eens	94.9 %
2	mee oneens	5.1 %

 6. Op mijn werk wordt voldoende aandacht besteed aan bescherming van de huid tegen de zon.

1	mee eens	12.5 %
2	mee oneens	87.5 %

 7. Heeft u wel eens iets gezien, gehoord of gelezen over het risico op het krijgen van huidkanker door teveel zon? (U kunt meerdere antwoorden omcirkelen)

1	op radio / tv	(35) 85.4 %
2	in de krant	(32) 78.0 %
3	in een tijdschrift	(17) 41.5 %
4	in een folder	(13) 31.7 %
5	van familie / kennissen	(7) 17.1 %
6	van een arts	(4) 9.8 %
7	op het werk	(7) 17.1 %
8	anders, nl....(op school)	(1) 2.4 %

- C. De volgende vragen gaan over wat u weet over de invloed van de zon op de huid. Wilt u per uitspraak aangeven of deze juist of onjuist is, of dat u het niet weet.**
1. Mensen met een lichte huid krijgen eerder huidkanker dan mensen met een donkere huid.

1	juist	22.5 %
2	weet ik niet	62.5 %
3	onjuist	15.0 %

 2. Te veel blootstelling aan de zon beschadigt de huid.

1	juist	82.9 %
2	weet ik niet	12.2 %
3	onjuist	4.9 %

 3. Als je huid rood wordt door de zon is dat niet schadelijk, als je hem maar niet voelt.

1	juist	19.5 %
2	weet ik niet	22.0 %
3	onjuist	58.5 %

 4. Huidkanker is de meest voorkomende vorm van kanker in Nederland.

1	juist	27.5 %
2	weet ik niet	55.0 %
3	onjuist	17.5 %

 5. Zonnebrandmiddelen beschermen je huid tegen beschadiging door de zon.

1	juist	85.4 %
2	weet ik niet	7.3 %
3	onjuist	7.3 %

 6. Als je regelmatig onder de zonnebank gaat, dan ben je beter beschermd tegen verbranding in de echte zon.

1	juist	17.1 %
2	weet ik niet	26.8 %
3	onjuist	56.1 %

 7. Huidkanker is een aandoening die alleen maar in sommige families voorkomt.

1	juist	7.3 %
2	weet ik niet	17.1 %
3	onjuist	75.6 %

D. Dan volgen nu weer een aantal uitspraken waarvan we graag willen weten of u het ermee eens of oneens bent.

1.	Bescherming tegen te veel zon op het werk is de verantwoordelijkheid van de werkgever.	
1	mee eens	43.9 %
2	mee oneens	56.1 %
2.	Bescherming tegen te veel zon op het werk is de verantwoordelijkheid van de werknemer.	
1	mee eens	82.5 %
2	mee oneens	17.5 %
3.	Bescherming tegen te veel zon op het werk is de verantwoordelijkheid van de overheid.	
1	mee eens	26.8 %
2	mee oneens	73.2 %
4.	Voorlichting over huidkanker op het werk vind ik overdreven.	
1	mee eens	12.2 %
2	mee oneens	87.8 %
5.	Op mijn werk kan ik me goed tegen de zon beschermen.	
1	mee eens	50.0 %
2	mee oneens	50.0 %
6.	Bruin worden geeft me een goed gevoel.	
1	mee eens	85.0 %
2	mee oneens	15.0 %
7.	Door het dragen van beschermende kleding in mijn werk voel ik me ongemakkelijk en zweterig.	
1	mee eens	82.9 %
2	mee oneens	17.1 %
8.	Van vaak en lang een pet dragen word je kaal.	
1	mee eens	23.1 %
2	mee oneens	76.9 %
9.	Veel in de zon zijn is goed voor je gezondheid.	
1	mee eens	23.1 %
2	mee oneens	76.9 %

10.	Door zonnebrandcrème krijg je een vette en een plakkerige huid.	
	1 mee eens	53.8 %
	2 mee oneens	46.2 %

E. Hoe schat u uw eigen kans in op het krijgen van huidkanker? Hoe ziet u zelf mogelijkheden om die kans zo klein mogelijk te houden? Daarover gaan de volgende vragen.

1.	Vindt u dat u zelf te veel in de zon bent?	
	1 ja	39.0 %
	2 ik twijfel	26.8 %
	3 nee	34.1 %
2.	Als u zichzelf vergelijkt met mensen die niet buiten werken, denkt u dan dat u een grotere, kleinere of een zelfde kans hebt op het krijgen van huidkanker?	
	1 een grotere kans	73.2 %
	2 een zelfde kans	22.0 %
	3 een kleinere kans	4.9 %
3.	Denkt u dat u zelf veel kunt doen om die kans zo klein mogelijk kunt houden?	
	1 ja, zonder veel inspanning	61.0 %
	2 ja, maar alleen met grote inspanning	29.3 %
	3 nee	9.8 %
4.	Is het voor u mogelijk om uw werk zo in te delen dat u tussen 12 en 3 uur zoveel mogelijk in de schaduw werkt?	
	1 ja, heel goed	5.3 %
	2 nee, nauwelijks	60.5 %
	3 nee, niet	34.2 %
5.	Is het voor u lastig om ook bij warm weer een overall of een lange broek en shirt met lange mouwen te dragen?	
	1 ja, heel erg	69.2 %
	2 nee, nauwelijks	25.6 %
	3 nee, niet	5.1 %
6.	Is het voor u lastig om tijdens het werk regelmatig zonnebrandcrème te gebruiken?	
	1 ja, heel erg	34.1 %
	2 nee, nauwelijks	51.2 %
	3 nee, niet	14.6 %

7. Is het voor u lastig om op het werk steeds een helm of een petje met een klep te dragen?
1	ja, heel erg	32.5 %
2	nee, nauwelijks	47.5 %
3	nee, niet	20.0 %

F. Nu willen we u vragen of u wel eens met anderen praat over bescherming tegen de zon, thuis of op uw werk.

1. Praat u wel eens met collega's over bescherming van de huid tegen de zon?
1	ja, regelmatig	4.9 %
2	ja, soms	48.8 %
3	nee, nooit	46.3 %
2. Praat u thuis, in uw gezin of met familie, wel eens over bescherming van de huid tegen de zon?
1	ja, regelmatig	5.0 %
2	ja, soms	62.5 %
3	nee, nooit	32.5 %
3. Wordt u door anderen aangemoedigd om op uw huid te letten?
1	ja, regelmatig door	15.0 %
2	ja, soms door	32.5 %
3	nee, nooit	52.5 %

Regelmatig door: familie, moeder, ouders, verloofde, vrienden

Soms door: collega's (2x), familie, moeder, ouders, verloofde, vrienden

4. Als u ziet dat anderen zich beschermen tegen de zon, doet u het dan ook?
1	ja, als collega's dat ook doen	31.6 %
2	ja, als familieleden dat ook doen	--
3	nee, dat maakt niet veel uit	68.4 %
5. Kent u mensen in uw omgeving, die huidkanker hebben (gehad)?
1	ja	25.0 %
2	nee	75.0 %

G. Tot slot van deze vragenlijst willen we u nog enkele vragen stellen over de mate waarin u zich beschermt tegen de zon op uw werk.

1. Als u 's zomers langere tijd (meer dan een uur) op uw werk buiten bent
 - draagt u dan een shirt / overhemd met lange mouwen

1	ja, altijd	27.5 %
2	ja, maar niet als het warm is	42.5 %
3	nee, vrijwel nooit	30.0 %
 - draagt u dan een overall, of broek met lange pijpen

1	ja, altijd	57.5 %
2	ja, maar niet als het warm is	35.0 %
3	nee, nooit	7.5 %
 - draagt u dan een helm of pet met klep

1	ja, altijd	20.0 %
2	ja, maar niet als het warm is	20.0 %
3	nee, nooit	60.0 %
 - probeert u dan zoveel mogelijk in de schaduw te werken

1	ja, vaak	7.5 %
2	ja, af en toe	70.0 %
3	nee, nooit	22.5 %
 - smeert u zich dan in met zonnebrandcrème

1	ja, 1 keer per twee uur	2.4 %
2	ja, een paar keer per dag	29.3 %
3	ja, één keer per dag	12.2 %
4	ja soms, maar niet iedere dag	19.5 %
5	nee, nooit	36.6 %
2. Als u zonnebrandcrème gebruikt, welke beschermingsfactor heeft deze dan?

1	factor gemiddeld factor 12	48.8 %
2	weet ik niet	26.8 %
3	ik gebruik geen crème	24.4 %

3. Verbrandt u wel eens doordat u te lang in de zon bent geweest, zodat u daar tenminste een dag last van heeft? (Het maakt niet uit of dat op het werk of in uw vrije tijd gebeurt).
1	ja, per zomer meerdere keren	19.5 %
2	ja, maar per zomer hooguit één keer	65.9 %
3	nee, nooit	14.6 %
4. Let u wel eens op afwijkingen in de huid die kunnen wijzen op huidkanker? (bijvoorbeeld veranderen van een moedervlek, zweertje dat niet overgaat)
1	regelmatig	12.2 %
2	soms	46.3 %
3	nooit	41.5 %

Bijlage 4

Frequenties antwoorden

Waardering campagne 'Kijk uit voor je Huid'

(medewerkers in de (wegen)bouw)

n=129

1. Wat vindt u van de actie 'Kijk uit voor je huid' bij u op het werk?

1	goed	51.9 %
2	redelijk	33.3 %
3	matig	10.1 %
4	slecht	4.7 %

2. Bent u door de actie meer te weten gekomen over bescherming van de huid tegen de zon?

1	ja, veel	22.0 %
2	ja, een beetje	68.5 %
3	nee, helemaal niet	9.4 %

3. Bent u door de actie 'Kijk uit voor je huid' meer beschermende maatregelen tegen de zon gaan nemen?

1	ja	22.0 %
2	nee, want ik neem al genoeg maatregelen	62.7 %
3	nee, ik vind die maatregelen niet nodig	6.3 %

4. Wat vindt u van de verstrekte informatie ?

1	goed (door naar vraag 6)	42.2 %
2	redelijk (door naar vraag 6)	43.0 %
3	matig	8.6 %
4	slecht	1.6 %
5	ik heb geen informatie gekregen (door naar vraag 6)	4.7 %

5. Als u bij de vorige vraag matig of slecht heeft geantwoord, waarom vindt u dat dan?

		aantal keren genoemd:
0	de informatie was onduidelijk	3 x
0	de informatie was onvolledig	3 x
0	de informatie bevatte niets nieuws	6 x
0	de informatie maakte op mij geen indruk	3 x
0	anders, nl: Geen info gekregen (1); Wil meer informatie (2)	3 x

6. Heeft u bij zonnig weer de uitgedeelde pet met nekflap gedragen?

1	ja, vaak (door naar vraag 8)	19.7 %
2	soms	18.9 %
3	nee, nooit	27.6 %
4	ik heb geen pet gekregen (door naar vraag 8)	33.9 %

7. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee,nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden? aantal keren genoemd:
0	de kleur is niet goed	1 x
0	het materiaal is te dik /te warm	2 x
0	de pet draagt niet prettig	15 x
0	ik vind een pet dragen niet nodig	8 x
0	ik draag een andere pet	12 x
0	anders, nl: Zie bijlage ..	22 x
8. Heeft u het uitgedeelde T-shirt gedragen?
1	ja, vaak (door naar vraag 10)	55.5 %
2	soms	15.6 %
3	nee, nooit	16.4 %
4	ik heb geen T-shirt gekregen (door naar vraag 10)	12.5 %
9. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee,nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden? aantal keren genoemd:
0	de pasvorm is niet goed	8 x
0	de kleur is niet goed	2 x
0	het materiaal is te dik /te warm	4 x
0	de shirt draagt niet prettig	3 x
0	één of twee shirts is niet voldoende	7 x
0	anders	15 x
10. Heeft u de verstrekte zonnebrandcrème gebruikt?
1	ja, vaak (door naar vraag 12)	15.5 %
2	soms	32.8 %
3	nee, nooit	43.4 %
4	er is geen crème verstrekt (door naar vraag 12)	17.2 %
11. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee,nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden? aantal keren genoemd:
0	te vet	2 x
0	te plakkerig	3 x
0	onhandig aan te brengen	11 x
0	ik gebruik nooit crème	28 x
0	anders	17 x

12. Vindt u dat elk jaar aandacht aan een actie als 'Kijk uit voor je huid' besteed moet worden op het werk? (u kunt meerdere antwoorden aankruisen) (n=87)
0	ja, door het geven van voorlichting	60.9 %
0	ja, door het verstrekken van beschermende kleding	64.4 %
0	ja, door het verstrekken van zonnebrandcrème	35.6 %
0	nee, dat is niet nodig	3.4 %

Toelichtingen bij open vragen

7. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee,nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden?

Ik draag (verplicht) een helm (4x), Van een pet wordt men kaal (3x), Ik draag een helm met nekflap (3x), Geen pet met nekflap gehad (2x), Weinig mooi weer (2x), Ik kan hem zo weggooien als ik voor mijn werk gebruik, Meer lucht, Ik ben het hele jaar al ziek, Ik ben vaak in de cabine, Deze pet stelde niets voor!, Is geen doen, Ik heb veel binnen gewerkt.

9. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee,nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden?

Was veel te groot (2x), Was te klein (2x), Te strakke boord (2x), Ik draag een overall (2x), Ik kan hem zo weggooien als ik hem voor werk gebruik (2x), Wordt vlug smerig in asfaltgebeuren, Rare tekst.

11. Als u bij de vorige vraag 'soms of nee,nooit' hebt geantwoord, wat was dan de reden?

De combinatie met stof, zand en zweet is vies (3x), Vergeten (3x), Ik gebruik eigen (betere) crème (2x), Weinig mooi weer (2x), Niet nodig door juiste kleding (2x), Weinig tijd, Ziek, Ik zit in de cabine, Eerst andere crème opmaken, Ik verbrand niet, Te hoge factor.

Centrum gezondheidsbevordering op de werkplek

Dit rapport is verkrijgbaar bij:

Centrum gezondheidsbevordering op de werkplek (GBW)
Johan van Oldenbarneveltlaan 9,
2582 NE Den Haag

telefoon 070 355 25 02
telefax 070 355 83 99
E-mail centrum@gbw.nl

Het Centrum GBW is een initiatief van het Astma Fonds, de Nederlandse Hartstichting en de Nederlandse Kankerbestrijding/KWF